

Richting het EQF
mbo-4 uitstromen in het
European Qualifications Framework

maart 2010

Rita Kennis
Kees Meijer
Ben Hövels

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de MBO Raad.

Versie: 3 maart 2010

© 2010 Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoud

1	Aanleiding, vraagstelling en uitvoering van het onderzoek	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Vraagstelling	2
2	Tien mbo-niveau 4 uitstromen: welke EQF-indicaties zijn er?	3
2.1	Inleiding	3
2.2	Kwantitatieve analyse	4
2.3	Kwalitatieve analyse	5
2.4	Andere high-end uitstromen?	9
3	EQF en mbo-4 in buitenland perspectief	11
3.1	België - Vlaanderen	11
3.2	Duitsland	12
3.3	Schotland	12
4	De bruikbaarheid van 4C your way	15
4.1	Inleiding	15
4.2	Analyse 4C your way	15
5	MBO-4 uitstromen: waar in het EQF?	17
5.1	Inleiding	17
5.2	De EQF indicaties	17
5.3	'The EQF level is in the eye of the beholder"	18
5.4	Punten voor de beleidsdiscussie over EQF-4 en EQF-5	19
	Bijlage 1 – Het EQF in Europees en Nederlands zicht	23
	Bijlage 2 – Descriptoren voor de mbo-niveaus en het AD-niveau	29
	Bijlage 3 – Analyse van de tien uitstromen	33

1 Aanleiding, vraagstelling en uitvoering van het onderzoek

1.1 Aanleiding

In 2012 dienen de EU-lidstaten de nodige maatregelen te hebben genomen om ervoor te zorgen dat er een nationaal kwalificatiekader (NQF - National Qualifications Framework) ontwikkeld is dat gekoppeld wordt aan het Europees kwalificatiekader (EQF - European Qualifications Framework). In verband daarmee wordt in Nederland gewerkt aan de ontwikkeling en implementatie van een Nederlands kwalificatiekader (NLQF), en aan de koppeling daarvan aan het Europees kwalificatiekader¹.

Het is van groot belang dat dit proces leidt tot zo valide en betrouwbaar mogelijke uitkomsten. In het bijzonder voor mbo-gediplomeerden en mbo-opleidingen betekent dit dat zij adequaat gepositioneerd worden in het NLQF, respectievelijk dat de niveaus in het Nederlandse mbo op een valide manier gekoppeld worden aan de referentieniveaus in het EQF.

Onderzoek van KBA in opdracht van de Tweede Kamer heeft laten zien dat de niveaus in de Nederlandse kwalificatiedossiers voor het mbo redelijk overeen blijken te komen met de EQF-niveaus, zij het dat er geen sprake is van een één-op-één relatie:

- *“in de vertaalslag is vaak sprake van interpretatieruimte tussen twee op elkaar aansluitende niveaus;*
- *in de gevallen waarin de inhoudsanalyse niet leidt tot een eenduidige toewijzing concentreert de twijfel zich op de vraag of het niveau in de Nederlandse kwalificatiedossiers gelijk geschakeld kan worden met het overeenkomende dan wel met het naast hogere EQF-niveau; de vraag of het een lager EQF-niveau betreft is (...) niet aan de orde”².*

Ondanks het gegeven dat EQF, NLQF en de kwalificatiestructuur van het mbo het principe van leeruitkomsten (learning-outcomes) hanteren, zijn zij deels gebaseerd op verschillende indelingscriteria. Daardoor is de vergelijkbaarheid tussen niveaus in het mbo, in het NQF en in het EQF niet onproblematisch. Het onderzoek laat overigens zien dat de geconstateerde vertaalproblemen niet uniek zijn voor Nederland. Analyses binnen Europese Leonardo-projecten wijzen er op dat toewijzing met voldoende draagvlak en transparantie van nationale niveaus aan EQF-niveaus niet lijkt te kunnen zonder additionele, meer of minder gevalideerde informatie. Daarom wordt ‘mutual trust’ door geraadpleegde experts beschouwd als een sine qua non voor de vergelijkende vertaalslag van nationale kwalificaties naar het EQF. Van belang in verband met het goed kunnen maken van de vertaalslag zijn onder meer initiatieven die gericht zijn op het ontwikkelen van een gemeenschappelijke competentietaal, zoals recent gedaan in het ‘4c your way’ project.

1 Zie bijlage 1 voor algemene informatie over het EQF en over aspecten van de Nederlandse positie daarbinnen. Vgl. ook Van der Sanden, K. (september 2009). *Ontwikkeling en Implementatie van het NLQF*. 's-Hertogenbosch: CINO.

2 Schuit, H., R. Kennis, & B. Hövels (2009). *Invoering van competentiegerichte kwalificatiedossiers in het middelbaar beroepsonderwijs. Deelonderzoek B: Een studie naar de Nederlandse kwalificatiestructuur in het internationaal perspectief*. Nijmegen: KBA. p.78

1.2 Vraagstelling

De ontwikkeling van een NLQF en de koppeling aan de referentieniveaus van het EQF is een complexe operatie. Om daarbinnen openingen te creëren voor de positiebepaling van mbo-gediplomeerden en mbo-opleidingen is door de MBO Raad gekozen voor een gefaseerde aanpak. Het accent in de eerste fase ligt op een verkenning van de eventuele ruimte om specifieke mbo-niveau 4 opleidingen partieel of in hun geheel hoger in te schalen dan op EQF-niveau 4. Ook dient in deze fase een eerste verkenning uitgevoerd te worden van de bruikbaarheid in de (analyse)praktijk van '4c your way' als gemeenschappelijke competentietaal.

Concreet gaat om de volgende onderzoeksvragen:

1. In hoeverre zijn er indicaties voor een hogere inschaling dan EQF-niveau 4 van een *tiental door de MBO Raad aangegeven mbo-opleidingen op niveau 4*?³
2. Zijn er aanwijzingen dat ook *andere mbo-opleidingen op niveau 4* in Nederland hoger ingeschaald zouden kunnen worden?
3. Wat is op het eerste gezicht de bruikbaarheid van '4c your way' als *gemeenschappelijke competentietaal* voor de analyse van kwalificatiedossiers?

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Medio december 2009 heeft de MBO Raad aan KBA Nijmegen de opdracht verleend het verkennende onderzoek naar de positie van mbo-niveau 4 opleidingen in relatie tot het EQF uit te voeren. In de periode tot eind januari 2010 zijn langs de onderstaande sporen, deels parallel aan elkaar, de onderstaande activiteiten uitgevoerd.

Ad. onderzoeksvragen 1 en 2

- a. Een analyse van kwalificatiedossiers van de 10 door de MBO Raad genoemde opleidingen;
- b. Een verkenning van de EQF-niveau-indeling van vergelijkbare beroepsopleidingen in het buitenland;
- c. Contacten met enkele sleutelfiguren uit het mbo-veld en branches (Aequor, Calibrus, Ecabo en Kenteq);
- d. Een gerichte analyse van uit het eerder genoemde KBA-onderzoek beschikbaar gekomen documentatiemateriaal over het EQF, inclusief interviewverslagen met in dat onderzoek geraadpleegde internationale experts.

Ad. onderzoeksvraag 3

- g. Een analyse van de ervaringen opgedaan met '4c your way' bij de vergelijkende analyse van kwalificatiedossiers.

Op 20 januari 2010 zijn de eerste voorlopige onderzoekuitkomsten besproken met de MBO Raad waarna deze, na verdere actualisatie, op 17 februari zijn besproken met de regiegroep onderwijskwaliteit van de MBO Raad.

3 In het offertezoek worden de volgende uitstromen genoemd:

- de (specialistische) verpleegkundige	- de laboratorium technicus
- de horecamanager/-ondernemer	- de sportmanager (CIOS)
- de opticien	- de maritieme officier
- de apothekersassistent	- de commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen
- de paraveterinair assistent	- de middelbare installatietechnicus/servicemonteur

2 Tien mbo-niveau 4 uitstromen: welke EQF-indicaties zijn er?

2.1 Inleiding

Onderzoek naar de inschaling van mbo-uitstromen in het EQF is niet nieuw. Eind 2008 bleek uit onderzoek van KBA (Schuit, Kennis & Hövels, 2009) dat de Nederlandse kwalificatiedossiers naar niveau globaal gezien redelijk goed overeen komen met de EQF-indeling. In de vertaalslag van dossierbeoordeling naar EQF-classificatie is echter vaak sprake van interpretatieruimte. Daarnaast bleek dat waar een uitstroom niet eenduidig aan één EQF-niveau te relateren is, er altijd sprake is van een indeling in een hoger EQF niveau. Geen enkele uitstroom was echter in zijn geheel aan een hoger EQF-niveau te koppelen; er was altijd sprake van een hogere indeling in het EQF op *onderdelen*, dat wil zeggen op één of enkele van de descriptoren.

Ook het Coördinatiepunt heeft in 2009 een onderzoek uitgevoerd naar de niveaus in het mbo. Hierbij stonden twee vragen centraal. Allereerst in hoeverre de niveuaanduidingen in de kwalificatiedossiers transparant zijn en daarnaast in hoeverre het mogelijk is een één-op-één koppeling te maken tussen de Nederlandse mbo-kwalificatiestructuur en het EQF. Het Coördinatiepunt concludeert dat de niveuaanduidingen in het algemeen transparant zijn. Daarnaast concluderen ze dat een één-op-één koppeling tussen de mbo-niveaus en het EQF mogelijk is. Sommige uitstromen zijn op onderdelen wel op een hoger EQF-niveau te koppelen. Het komt bijvoorbeeld voor dat bij een uitstroom op mbo-niveau 4 het onderdeel kennis op EQF-niveau 5 te plaatsen is. De onderdelen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid zijn dan echter wel aan EQF-niveau 4 te relateren. Hiermee concludeert het Coördinatiepunt dat het mogelijk is de uitstromen generiek te koppelen aan het EQF, zodat de mbo niveaus 1 tot en met 4 te koppelen zijn aan de EQF-niveaus 1 tot en met 4.

In de huidige verkenning hebben we een analyse uitgevoerd bij tien uitstromen op mbo-niveau 4. Hierbij hebben we onderzocht in hoeverre er aanwijzingen zijn dat deze uitstromen op een hoger niveau, i.c. niveau 5, van het EQF zijn in te delen dan EQF-niveau 4. De geselecteerde uitstromen zijn uitstromen die vanuit de MBO Raad omschreven zijn als zogenaamde 'high-end' uitstromen. Het gaat om uitstromen die, naar de mening van de Raad, aan de bovenkant van mbo-niveau 4 te positioneren zijn. Tabel 2.1 geeft overzicht van de officiële namen van de uitstromen⁴.

⁴ In vergelijking met de oorspronkelijke lijst van uitstromen – zie voetnoot 3 – is de middelbare installatietechnicus / servicemonteur vervangen door mechatronicus

Tabel 2.1 – Tien geselecteerde uitstromen op mbo niveau 4

1	Manager / ondernemer horeca
2	Mbo-verpleegkundige
3	Sport- en bewegingscoördinator / operationeel sport- en bewegingsmanager
4	Opticien/manager
5	Apothekersassistent
6	Maritiem officier alle schepen
7	Dierenartsassistent paraveterinair
8	Mechatronicus
9	Analist pathologie
10	Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen

Om na te gaan of er bij deze tien uitstromen ook daadwerkelijk indicaties zijn die een indeling op EQF-niveau 5 rechtvaardigen, hebben we twee analyses uitgevoerd: een kwantitatieve en een kwalitatieve. De uitkomsten van deze analyses worden in de volgende paragrafen besproken. Ook zijn we bij vier KBB's nagegaan of er naar hun mening nog andere uitstromen zijn die als 'high end' te omschrijven zijn.

2.2 Kwantitatieve analyse

In de kwantitatieve analyse van de tien uitstromen is het *aantal* kerntaken, werkprocessen en competenties dat voorkomt in de tien uitstromen vergeleken met het gemiddelde aantal kerntaken, werkprocessen en competenties van alle uitstromen op niveau 4. Bij het berekenen van de gemiddelden van alle uitstromen op niveau 4 is gebruik gemaakt van bijlage 1 uit het onderzoek van het Coördinatiepunt (Histogram 13 tot en met 16; Coördinatiepunt, 2009).

In de tien geanalyseerde uitstromen worden gemiddeld 4,4 *kerntaken* beschreven. Binnen deze uitstromen loopt dit aantal uiteen van minimaal drie kerntaken tot maximaal zeven. Ten opzichte van alle uitstromen op niveau 4 is dit gemiddelde aantal vrij hoog. Gemiddeld genomen bevat een uitstroom op niveau 4 namelijk 3,5 kerntaak. Dit betekent dat de tien uitstromen gemiddeld één extra kerntaak hebben ten opzichte van gemiddeld op niveau 4.

Op het niveau van *werkprocessen* worden in de tien uitstromen gemiddeld 23 werkprocessen genoemd. Dit zijn vijf werkprocessen meer dan gemiddeld bij alle uitstromen op niveau 4. Opvallend is de grote bandbreedte in het aantal werkprocessen. Dit varieert in de tien uitstromen van 10 tot 41. Over alle niveau 4 uitstromen bezien is de variatie nog groter; tussen de 5 en de 41 werkprocessen.

Tenslotte worden in de tien geselecteerde uitstromen gemiddeld 17 *competenties* genoemd. Het gaat hier niet om wélke competenties, maar om het aantal. Omdat er 25 (SHL) competenties zijn, is 25 dus het maximum. Gemiddeld over niveau 4 worden in een uitstroom 16,5 competenties genoemd. De tien uitstromen omvatten dus iets meer competenties dan gemiddeld op niveau 4. Het verschil is echter niet erg groot. In paragraaf 2.3 wordt hierop teruggekomen. We zullen dan nagaan in hoeverre er in de groep van tien uitstromen andere competenties genoemd worden dan dat over alle uitstromen op niveau 4 het geval is. In tabel 2.2 zijn de resultaten van de kwantitatieve analyse samengevat:

Tabel 2.2 – Overzicht gemiddeld aantal kerntaken, werkprocessen en competenties

Gemiddeld aantal:	Alle mbo-4 uitstromen (aantal: 242)	Geanalyseerde 10 uitstromen
Kerntaken	3,5 (range 2 – 7)	4,4 (range 3 – 7)
Werkprocessen	18 (range 5 – 41)	23 (range 10 - 41)
Competenties	16,5 (range 5– 25)	17,8 (range 7 - 25)

Ten aanzien van de kwantitatieve analyse kan geconcludeerd worden dat in de tien geselecteerde uitstromen zowel meer kerntaken, meer werkprocessen en meer competenties worden beschreven dan gemiddeld in alle uitstromen op niveau 4. Bovendien bevat minimaal één uitstroom in de groep van tien het maximale aantal kerntaken, werkprocessen of competenties. Dat wil zeggen: als op niveau 4 het maximum aantal kerntaken zeven is, dan bevat minstens één van de tien geselecteerde uitstromen deze zeven kerntaken. Ditzelfde principe geldt ook voor de werkprocessen en competenties en is tevens zichtbaar in tabel 2.2.

EQF-indicatie 1: De kwantitatieve analyse laat zien dat de tien geselecteerde mbo-4 uitstromen, qua *aantal* kerntaken, werkprocessen en competenties, aan de bovenkant van de breedte van alle niveau-4 opleidingen zijn gepositioneerd.

2.3 Kwalitatieve analyse

Om meer inhoudelijke conclusies te kunnen trekken, is ook een kwalitatieve analyse op de tien geselecteerde uitstromen uitgevoerd. Voordat de resultaten worden gepresenteerd, wordt eerst omschreven welke aanpak is gehanteerd.

Aanpak

Om de vraag of er ook kwalitatieve aanwijzingen zijn die een indeling op EQF-5 zouden kunnen rechtvaardigen te kunnen beantwoorden, hebben we eerst geprobeerd deel B uit het kwalificatiedossier van de betreffende uitstroom te vergelijken met de omschrijvingen van de verschillende niveaus in het EQF. Dit bleek een moeilijk, zo niet onbegaanbare weg te zijn. De omschrijvingen van het EQF en de omschrijvingen in de kwalificatiedossiers zijn namelijk moeilijk vergelijkbaar vanwege een niet overlappend begrippenkader. Bovendien zijn de omschrijvingen van de niveaus in het EQF zeer beknopt, wat een rechtstreekse vergelijking in de weg stond.

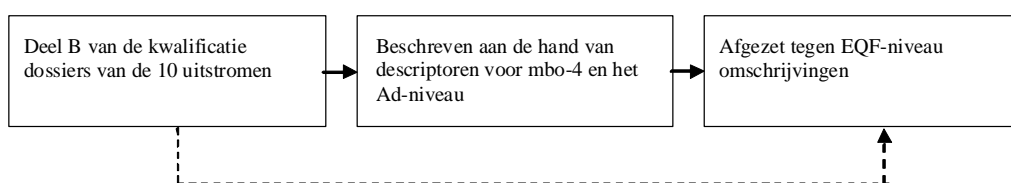
Om toch een inhoudelijke analyse te kunnen maken, is gebruik gemaakt van een tussenoplossing. Er is gebruik gemaakt van het document ‘Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau’ van Colo uit 2008 (zie bijlage 2). Dit document is vanuit de Kenniscentra ontwikkeld om de EQF-descriptoren handen en voeten te geven. Het document is in 2008 onder alle Kenniscentra verspreid. Het document heeft echter geen formele status⁵.

De ‘Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau’ in het document zijn vergeleken met de omschrijvingen van de EQF-niveaus. Uit deze vergelijking kan geconcludeerd worden dat de omschrijvingen van de vijf niveaus in het document ‘Descriptoren voor de mbo-niveaus en het

5 Omdat in 2008 duidelijk werd dat er naar alle waarschijnlijkheid een NLQF zou worden ontwikkeld, is de verdere ‘ontwikkeling’ van het document gestaakt, in afwachting van de komst van een NLQF.

Ad-niveau' goed vergelijkbaar zijn met de omschrijvingen uit het EQF. Niveau 4 uit 'Descriptorren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau' is goed te vergelijken met niveau 4 uit het EQF. Dit geldt eveneens voor de andere niveaus, namelijk mbo niveau 1, 2 en 3 en het Ad-niveau. Het document 'Descriptorren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau' gebruikt vrijwel letterlijk dezelfde omschrijvingen die ook in het EQF staan en vult deze omschrijvingen aan met andere descriptoren – bijvoorbeeld op het gebied van rollen – en met tekst. Omdat het document als het ware de verbinding tussen het EQF- en het mbo-begrippenkader vormt, hebben we dit gehanteerd bij het analyseren en typeren van de tien uitstromen. De kwalitatieve analyse is hiermee een vergelijking geworden tussen de omschrijvingen in het document 'Descriptorren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau' en die in deel B van de kwalificatiedossiers van de betreffende uitstromen. Bovenstaande uitleg wordt schematisch weergegeven in figuur 2.1.

Figuur 2.1 – Schematische weergave kwalitatieve analyse

Het Nederlandse kwalificatiekader en de koppeling ervan aan het EQF zijn nog in ontwikkeling. Daarom is het nog niet bekend waar de Ad-opleidingen zullen worden ingedeeld. Het is echter waarschijnlijk dat deze kwalificatie op EQF-niveau 5 ingedeeld zal worden. Op basis van deze veronderstelling kan het Ad-niveau voorlopig als een norm ('een lakmoespapierdje') voor EQF-5 beschouwd worden.

Resultaten: niveaudeSCRIPTORren

Uit de kwalitatieve analyse komt naar voren dat acht van de tien geselecteerde high-end uitstromen omschrijvingen bevatten die op Ad-niveau zijn geformuleerd. Een aantal uitstromen bevat relatief veel omschrijvingen die zijn geformuleerd op Ad-niveau; bij enkele andere uitstromen komen deze nauwelijks voor (zie tabel 2.2).

Bij de kwalitatieve analyse deed zich een opmerkelijk gegeven voor. De omschrijvingen voor het mbo-4 niveau en het Ad-niveau in het document 'Descriptorren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau' overlappen elkaar gedeeltelijk. Naast descriptoren die uniek zijn voor het Ad-niveau respectievelijk voor het mbo-4 niveau zijn er descriptoren die de beide niveaus delen. Zie figuur 2.2. voor een voorbeeld van deze overlapping en bijlage 3 voor de analyseresultaten per uitstroom. De gedeelde mbo-4 / Ad elementen komen in alle tien de geanalyseerde uitstromen voor.

Figuur 2.2 - Werkwijze bij de kwalitatieve analyse van het deel B van een kwalificatiedossier

Uitstroom manager/ondernemer horeca	
<p>“...Bovendien zijn de problemen die bij de uitvoering van deze werkzaamheden kunnen ontstaan, <u>zeer divers, onvoorspelbaar en uniek</u>. Hierdoor kunnen ontstane problemen niet worden opgelost met alleen routinematige en standaardprocedures. Ze vereisen meer specialistische kennis en <u>specifieke en aangepaste procedures en oplossingen</u>...” (Kwalificatiedossier ondernemer horeca/bakkerij, p.17)</p>	
<p>Een deel van de tekst uit het document ‘Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau’ van mbo-niveau 4 onder de noemer ‘aard van het werk’ is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • werk waarbij verschillende standaardwerkwijzen gecombineerd moeten worden en werk waarbij hij standaarden aanpast en/of nieuwe standaarden maakt • diversiteit aan werkzaamheden 	
<p>Een deel van de tekst uit het document ‘Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau’ van het Ad-niveau onder de noemer ‘aard van het werk’ is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • werk waarbij standaarden aangepast moeten worden of nieuw moeten worden gemaakt • een grote diversiteit aan werkzaamheden, veelal tegelijkertijd en met diverse betrokkenen • werk waar complexe / onvoorspelbare factoren / omstandigheden voorkomen 	
<p>Het eerste stuk onderstreepte tekst uit deel B van de uitstroom manager/ondernemer horeca past goed bij de omschrijving op Ad-niveau: de werkzaamheden zijn <u>zeer</u> divers, en met <u>onvoorspelbare</u> omstandigheden. Het tweede stuk onderstreepte tekst past bij zowel de omschrijving van mbo-niveau 4, als bij het Ad-niveau: het <u>aanpassen van standaarden</u> hoort zowel bij mbo-niveau 4 als bij het Ad-niveau.</p>	

Tabel 2.3 geeft weer hoeveel descriptorren met omschrijvingen op Ad-niveau elk van de geanalyseerde uitstromen bevat. In de tabel wordt een onderscheid gemaakt tussen omschrijvingen die letterlijk in de tekst van deel B staan en omschrijvingen die zijn geïnterpreteerd als zijnde ‘omschreven op Ad-niveau’. In de analysetekst (bijlage 3) zijn deze interpretaties uitgewerkt en is uitgelegd waarom deze omschrijvingen worden gezien als omschrijvingen op Ad-niveau. Aangezien er sprake is van vijf descriptorren – aard van het werk, aard van de kennis en vaardigheden, rol, zelfstandigheid en complexiteit – kan het aantal descriptorren met omschrijvingen op Ad-niveau maximaal op vijf liggen.

Interessant is om na te gaan op welke gebieden – bij welke descriptorren – de meeste omschrijvingen op Ad-niveau zijn aangetroffen. Tabel 2.4 geeft een overzicht.

Tabel 2.3 – Aantal omschrijvingen op Ad-niveau

	Aantal descriptorren met omschrijvingen op Ad-niveau	
	Letterlijk in tekst	Interpretatie uit tekst
1 Manager/ondernemer horeca	4	-
2 Mbo-verpleegkundige	3	-
3 Sport- en bewegingscoördinator	2	1
4 Opticien/manager	1	2
5 Apothekersassistent	2	-
6 Mechatronicus	2	-
7 Maritiem officier alle schepen	-	2
8 Dierenartsassistent	-	1
9 Analist pathologie	-	-
10 Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen	-	-

Tabel 2.4 – Aantallen descriptoren op Ad-niveau over de tien uitstromen

Descriptor:		Aantal uitstromen dat op Ad-niveau scoort
Complexiteit	Aard van het werk	7
	Aard van de kennis en vaardigheden	2
Rol		3
Verantwoordelijkheid		6
Zelfstandigheid		2

Nadere bestudering laat zien dat met name de ‘aard van het werk’ en ‘verantwoordelijkheid’ descriptoren zijn waar omschrijvingen op Ad-niveau zijn gevonden. De descriptoren ‘aard van de kennis en vaardigheden’ en ‘zelfstandigheid’ zijn descriptoren waar nauwelijks omschrijvingen op Ad-niveau worden gevonden.

Dat bij de descriptor ‘aard van de kennis en vaardigheden’ nauwelijks omschrijvingen op Ad-niveau worden gevonden heeft wellicht ook andere redenen. Hiervoor is een aantal oorzaken aan te geven. Ten eerste wordt in deel B van de kwalificatiedossiers vaak niet meer dan één regel tekst geschreven over de aard van de kennis en vaardigheden. De andere descriptoren bevatten meer tekst, waardoor de kans groter is ook omschrijvingen op Ad-niveau te vinden. Ten tweede sluiten de omschrijvingen over de kennis en vaardigheden in deel B van de kwalificatiedossiers vaak niet aan bij de teksten uit het document ‘Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau’, waardoor het lastig is een oordeel te geven over het niveau van de kennis en vaardigheden. Ten slotte zijn ook de omschrijvingen van de kennis en vaardigheden in deel C van de kwalificatiedossiers vaak erg algemeen, bijvoorbeeld *kennis van wet- en regelgeving*, waardoor niet naar voren komt hoévél kennis en vaardigheden van wet en regelgeving, of hoe *diepgaand* deze kennis en vaardigheden moeten zijn. Dit maakt het beoordelen van het niveau waarop kennis en vaardigheden veronderstelt worden lastig te beoordelen.

EQF-indicatie 2: acht van de tien geanalyseerde high-end uitstromen bevatten minimaal op een van de vijf descriptoren een omschrijving op Ad-niveau. Gemiddeld gaat het per uitstroom om twee descriptoren op dit niveau. De ‘aard van het werk’ en ‘verantwoordelijkheid’ komen het vaakst op Ad-niveau voor. Voor alle uitstromen geldt dat ze veel omschrijvingen bevatten die zowel op het Ad-niveau als mbo-4 niveau gehanteerd worden.

Resultaten: competenties

Ten opzichte van alle uitstromen op mbo-niveau 4, komen in de tien uitstromen betrokken in dit onderzoek bepaalde competenties vaker, of juist minder vaak voor. Tabel 2.5 laat zien om welke competenties het gaat.

Ten opzichte van alle uitstromen op mbo-niveau 4 zijn er in de groep van tien zeven competenties die vaker voorkomen. Met name omgaan met druk en tegenslag, ethisch en integer handelen, aandacht en begrip tonen en gedrevenheid en ambitie tonen zijn competenties die vaker worden genoemd. Zo wordt de competentie ‘met druk en tegenslag omgaan’ in negen van de tien uitstromen genoemd, terwijl deze competentie bij alle uitstromen op mbo-niveau 4 maar in ongeveer de helft van de uitstromen voorkomt. Het lijkt erop dat de nadruk in de groep van tien

uitstromen ligt op handelen vanuit eigen overtuiging, verantwoordelijkheid en gedrevenheid ook wanneer het soms tegen zit.

Er zijn ook drie competenties die minder vaak voorkomen in de groep van tien uitstromen. Hierbij moet opgemerkt worden dat deze drie competenties wel bijna altijd voorkomen in de vier uitstromen die de meeste omschrijvingen op Ad-niveau hebben. Dat betekent dat in de uitstromen van de manager ondernemer horeca, de sport- en bewegingscoördinator/ operationeel sport- en bewegingsmanager en de opticien/manager de competenties overtuigen en beïnvloeden, creëren en innoveren en bedrijfsmatig handelen wel worden genoemd. In de uitstroom mbo-verpleegkundige komt alleen de competentie overtuigen en beïnvloeden voor.

Tabel 2.5 – Voorkomen van competenties

Competenties die minder vaak voorkomen in de 10 uitstromen	Competenties die vaker voorkomen in de 10 uitstromen
-19% overtuigen en beïnvloeden -17% creëren en innoveren -15% bedrijfsmatig handelen	+39% met druk en tegenslag kunnen omgaan +35% ethisch en integer handelen +29% aandacht en begrip tonen +25% gedrevenheid en ambitie tonen +13% relaties bouwen en netwerken +13% materialen en middelen inzetten +13% analyseren

Noot: berekend is in welk percentage van de tien high-end uitstromen een competentie voorkomt, vervolgens is dit gedaan voor alle mbo-4 uitstromen. Het verschil tussen de twee percentages staat in de tabel.

EQF-indicatie 3: de vier uitstromen met de meeste omschrijvingen op Ad-niveau worden inhoudelijk gekenmerkt door competenties die wijzen op zelfstandig en doelgericht blijven handelen ook in moeilijke situaties.

2.4 Andere high-end uitstromen?

De tien geanalyseerde uitstromen zijn vanuit de MBO Raad aangegeven. Als onderdeel van het onderzoek is nagegaan welke meningen er binnen vier Kenniscentra (KBB's) zijn over welke uitstromen die, qua niveau, voor een indeling op EQF-5 in aanmerking zouden kunnen komen. Aan Aequor, Calibris, Ecabo en Kenteq is deze vraag voorgelegd.

In het algemeen geven de vier Kenniscentra te kennen dat het NLQF en EQF nog zeer beperkt aandacht krijgt. De Kenniscentra lijken vooral Colo te volgen en nog geen eigen inzet te ontwikkelen. Tegelijkertijd is men zich wel bewust van de komst van een NQF en EQF en lijkt het onderwerp meer in het vizier te komen. De Kenniscentra geven, tegen deze achtergrond aan, dat de vraag van mogelijke inschaling op uitstromen op EQF-niveau 5 een lastig en gevoelig onderwerp is. De uitstromen die zij noemen moeten dan ook veel meer gezien worden als geluiden en meningen en niet als definitieve antwoorden worden beschouwd.

Aequor noemt de instructeur paardensport "pittig". De dierenartsassistent paraveterinair wordt overigens niet genoemd.

Calibris noemt naast de operationeel sport- en bewegingsmanager ook de onderwijsassistent en sociaal-cultureel werker als uitstromen die misschien in aanmerking zouden kunnen komen voor EQF-niveau 5. Bij deze uitstromen geeft men wel aan dat ze niet op alle aspecten / descriptoren hoog scoren. Soms gaat het om verantwoordelijkheid soms meer om zelfstandigheid. De vraag wordt gesteld: op hoeveel descriptoren is een hoge score nodig voor een indeling op EQF-niveau 5?

Ecabo geeft aan dat *“qua kennisinhoud het goed voor te stellen is dat de uitstroom Commercieel medewerker bank- en verzekeringen op dit onderdeel EQF-niveau 5 is”*. *“De uitstroom Contactcenter Teamleider scoort wellicht op 5 voor wat betreft de mate waarin hij of moet managen en toezicht uitoefent.”* En: *“binnen ICT-opleidingen scoort de benodigde kennis wellicht op EQF-niveau 5”*. Tenslotte zouden wellicht juridische en specialistische opleidingen in aanmerking komen voor inschaling op niveau 5. De argumenten van Ecabo om een opleiding op EQF-niveau 5 te positioneren zijn hoofdzakelijk gebaseerd op onderdelen van de uitstroom. Net als bij Calibris geeft men aan dat onderwerp van discussie dient te zijn op hoeveel onderdelen (descriptoren) een uitstroom op EQF-niveau 5 moet zitten om deze op dit niveau in te delen. Bovendien geven ze aan dat het uitgangspunt het beroep of het niveau van de beginnend beroepsbeoefenaar zou moeten zijn en niet het niveau van een ervaren beroepsbeoefenaar.

Kenteq gaf aan dat de uitstroom mechatronicus in aanmerking komt. Naast deze uitstroom, die al is meegenomen in de analyse, noemt Kenteq ook de uitstromen middenkader engineering, vliegtuigonderhoud en service monteur als uitstromen die eventueel in aanmerking zouden komen voor een EQF-5 inschaling. Deze uitstromen zouden hiervoor in aanmerking komen op basis van kunnen ontwerpen, theorie kunnen gebruiken bij complexe opdrachten en/of zelfstandig kunnen handelen / verantwoordelijkheid dragen.

Samenvattend blijken de Kenniscentra nog voorzichtig in hun uitspraken. De ideeën die zij hebben over de uitstromen die eventueel in aanmerking komen voor een EQF-niveau 5 indeling komen deels overeen met de tien uitstromen die al eerder in de analyse zijn meegenomen, bijvoorbeeld de mechatronicus en de operationeel sport- en bewegingsmanager. Ook de commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen wordt genoemd, hoewel uit de analyse juist blijkt dat deze uitstroom geen onderdelen op Ad-niveau heeft. Daarnaast noemen de Kenniscentra nog enkele andere uitstromen. Soms zijn zij hier erg algemeen in, zoals juridische en specialistische opleidingen.

EQF-indicatie 4: De vier bevraagde KBB's geven aan dat men uitstromen heeft die kenmerken hebben waardoor ze voor een EQF-inschaling hoger dan niveau 4 in aanmerkingen kunnen komen. Er worden, naast de tien geanalyseerde uitstromen, acht andere high-end uitstromen genoemd als potentiële kandidaten voor een EQF-5 inschaling.

3 EQF en mbo-4 in buitenlands perspectief

3.1 Inleiding

In aanvulling op de kwantitatieve en de kwalitatieve analyses hebben we op een derde manier getracht indicaties te krijgen over de link tussen mbo-4 uitstromen en het EQF. Deze derde invalshoek betreft een verkenning van de EQF niveau-indeling van vergelijkbare beroepsopleidingen in Vlaanderen, Duitsland en Schotland.

Deze verkenning is langs twee lijnen uitgevoerd. De eerste betrof de manier waarop huidige mbo-4 opleidingen in de betreffende nationale kwalificatiestructuur worden ingedeeld. Aan welk niveau of welke niveaus zijn ze equivalent? Vervolgens zijn we nagegaan op welk EQF-niveau of – interessanter – EQF-niveaus in dat land die kwalificaties geplaatst worden. Gaat het om twee of meer niveaus dan is dat een indirecte indicatie dat mbo-4 uitstromen voor een indeling op meerdere EQF-niveaus in aanmerking komen. Bij de tweede lijn is, los van deze directe koppeling aan Nederlandse mbo-4 kwalificaties, nagegaan of in de andere lidstaat ook een discussie gevoerd wordt over de indeling van mbo-niveau uitstromen in het EQF.

3.1 België - Vlaanderen

Tabel 3.1 - Verwachte indeling van Vlaamse kwalificaties

EQF	3	4	5	6	7
	BSO	TSO			
indicatie	mbo-4				

België kent twee hoofdstromen in het middelbaar beroepsonderwijs: het vijfjarige (van 12 tot en met 16 jaar) beroepssecundair onderwijs (BSO) en het zesjarige (van 12 tot en met 17 jaar) technisch secundair onderwijs (TSO). Met het TSO diploma heeft men toegang tot zowel het hoger beroepsonderwijs als bepaalde universitaire opleidingen. Het BSO diploma is meer toegangsbrevet tot de arbeidsmarkt, of, na een zevende homologatiejaar, tot het hoger onderwijs.

Bij de niveaubepaling van een Nederlandse mbo-4 kwalificatie speelt met name dit doorstroomaspect een belangrijke rol. Formele gelijkstelling van een mbo-4 diploma aan een TSO diploma zou aan een Nederlandse bezitter het recht geven op instroom in een Belgische universiteit. Om dit te voorkomen wordt, zo is de huidige regel, een mbo-4 diploma gelijkgesteld aan een BSO diploma. Een mbo-4 diploma geeft toegang tot jaar 5 van het TSO of jaar 7 van het BSO.

Op dit moment – medio februari 2010 - zijn de Vlaamse beroepskwalificaties nog niet formeel in het EQF ingedeeld. Het raamwerk en de procedures zijn klaar. De uitvoering zal in de loop van 2010 plaatshebben. Naar verwachting komen BSO uitstromen in EQF-3 en TSO-uitstromen in EQF-4 terecht.

Gezien de rechten die aan een TSO-kwalificatie verbonden zijn, die men niet wil koppelen aan een Nederlands mbo-4 diploma, ligt de veronderstelling dat in Vlaanderen mbo-diploma's alleen op EQF niveau 3 zullen worden ingedeeld voor de hand.

3.2 Duitsland

Tabel 3.2 – Verwachte indeling van Duitse beroepskwalificaties

EQF	3	4	5	6	7
		Geselle, Arbeiter, Kaufmann	Geselle ('high-end qualifications')	Meister Bachelor	Master
indicatie		mbo-4	(mbo-4)		

Duitsland kent, net als Nederland, zowel een BOL als een BBL traject om beroepskwalificaties te behalen. Een belangrijk verschil is echter dat in Duitsland het duale traject de 'Koninklijke weg' naar een kwalificatie is. Ongeveer tweederde van de nieuwkomers op de arbeidsmarkt heeft langs een BBL traject een Geselle Brief of Facharbeiter Brief behaald.

Een Nederlands mbo-4 diploma (BBL) wordt ingeschat als liggend aan de bovenkant van de bandbreedte van het Geselle / Facharbeiter diploma. Voor de BOL variant gaat het ongeveer om het Duitse Assistent niveau diploma van een Berufskolleg.

Ook de Duitse beroepskwalificaties zijn nog niet officieel in het EQF ingedeeld. De discussie over de indeling van de 'Facharbeiter Abschluss / Geselle Diplom' (op één of twee EQF niveaus?) loopt echter al wel. Komt een aantal 'high end' uitstromen ('ein Bäcker ist doch kein Banker') niet voor indeling op EQF-niveau 5 in aanmerking? Gedacht wordt bijvoorbeeld aan uitstromen in de gezondheidszorg, de ICT en de financiële sector. Bij nadere beschouwing van de voorbeelden die gegeven worden blijkt echter dat het hierbij vooral, zo niet uitsluitend, gaat om BBL-trajecten waarvoor het 'Abitur' (havo / vwo diploma) een door werkgevers gestelde voorwaarde is wil men iemand een BBL-opleidingscontract aanbieden. Niet formeel, maar informeel, wordt hiermee gesuggereerd dat het om opleidingen op hbo-niveau gaat en dat, in deze context, een mbo-4 diploma een instroomvoorwaarde zou zijn.

3.3 Schotland

Tabel 3.3 – Indeling van Schotse beroepskwalificaties

EQF	3	4	5	6	7
	SVQ 2 (niveau 5 SCQF)	SVQ 3 (niveau 6 SCQF)	SVQ 3 en SVQ 4 (niveau 7 en niveau 8 SCQF)	SVQ 4 (niveau 9 en niveau 10 SCQF)	SVQ 5 (niveau 11 SCQF)
indicatie		mbo-4	mbo-4		

Schotland heeft al sinds 2001 een NQF: het Scottish Credit and Qualifications Framework (SCQF). Tussen 2001 en 2003 vond de ontwikkeling van dit framework plaats. De implementatie duurde van 2003 tot 2006. Het SCQF bestaat uit 12 niveaus en er zijn drie leerwegen in opgenomen (occupational, general, vocational). De vocational qualifications bestaan uit de Scottish Vocational Qualifications (SVQ's). Globaal gesproken, zijn SVQ-3 diploma's gelijk aan het mbo-4 niveau⁶.

Uit de tabel wordt zichtbaar dat meerdere niveaus uit het SCQF zijn gekoppeld aan één EQF niveau. Zo worden bijvoorbeeld de SCQF niveaus 7 en 8 gekoppeld aan EQF niveau 5. Daarnaast blijkt ook dat bepaalde SVQ-niveaus worden verdeeld over meerdere SCQF niveaus, en hiermee ook over verschillende EQF niveaus.

De SVQ's op niveau 3 – die vergelijkbaar zijn met mbo-4 diploma's – zijn in het SCQF verdeeld over niveau 6 en 7. SCQF niveau 6 en 7 zijn weer gekoppeld aan EQF niveau 4 en 5. In Schotland worden bepaalde SVQ-3 kwalificaties dus aan EQF niveau 5 gekoppeld. Het lijkt dan ook waarschijnlijk dat bepaalde 'high-end' SVQ-3 kwalificaties in het EQF gepositioneerd worden op niveau 5.

EQF-indicatie 5: Ook in Duitsland en in Schotland is er discussie over de plaatsing van mbo-niveau 4 kwalificaties in het EQF. In Schotland zijn deze bij de EQF niveaus 4 en 5 ingedeeld; in Duitsland is de besluitvorming over een soortgelijke indeling nog niet afgerond.

⁶ Bij een diplomawaardering vindt een definitieve bepaling / koppeling aan een niveau altijd per diploma plaats. De keuze voor een niveau is sterk afhankelijk van de gevolgde opleidingsrichting.

4 De bruikbaarheid van 4C your way

4.1 Inleiding

De laatste onderzoeksvraag gaat in op de bruikbaarheid van '4C your way' als gemeenschappelijke competentietaal. Hiertoe hebben we een beknopte analyse uitgevoerd naar '4C your way' als competentietaal. Hierbij is gebruik gemaakt van het rapport 'Doorstromen en elkaar verstaan' van MBO2010 (2009).

4.2 Analyse 4C your way

4C your way is een competentietaal. De taal is ontwikkeld in de projectgroep Ruggengraat van de Groene Kennis Coöperatie. Het is dus een taal die ontwikkeld is vanuit het groene onderwijs. Toch is 4C your way in principe in het hele onderwijs inzetbaar: van vmbo-uitstromers tot WO-master; in totaal 11 niveaus.

4C your way is gebaseerd op de big 8 van Bartram en de 25 (SHL)competenties zoals die in het mbo bestaan. Voor elke competentie is bij elk onderwijsniveau/leerweg een omschrijving gemaakt van de benodigde capaciteiten. Om dit goed te kunnen doen is elke competentie op basis van vier contextcriteria beschreven. Elk contextcriterium bestaat weer uit twee of drie groeiaspecten. Deze structuur maakt het mogelijk om competenties diepgang en ontwikkelingsmogelijkheden te geven. Het figuur hieronder geeft deze structuur weer.

Figuur 4.1 – Opbouw van 4C your way

<i>Contextcriterium</i>	<i>Groei aspect</i>
Verantwoordelijkheid	Rollen Verantwoordelijkheid Zelfstandigheid
Reikwijdte	Publiek Tijdshorizon
Complexiteit	Werk Procedures Kennis en inzicht
Transfer	Ambigüiteit Veranderen Bereik

Deze opbouw van 4C your way maakt het mogelijk om voor elk onderwijsniveau de competenties te beschrijven. Zo loopt de tijdshorizon uiteen van uren voor een VMBO-uitstroomer tot 10-30 jaar voor een WO'er. Voor het groei-aspect verantwoordelijkheid loopt dit uiteen van uitvoerend werken onder begeleiding voor een VMBO-uitstroomer tot verantwoordelijk voor strategie en visie en coördinatie van programma's voor een WO'er. In één competentietaal kunnen dus verschillende onderwijsniveaus worden opgenomen.

4C your way lijkt vooral een bruikbaar instrument in het vergelijken van niveaus voor vertaling richting een NLQF en wat minder richting EQF. Het biedt hulp bij het spreken over competenties in de *hele* onderwijskolom en zorgt voor transparantie in communicatie. Het is hiermee een impuls om onderwijsprogramma's die nu niet goed vergelijkbaar zijn te stroomlijnen. Specifiek voor het mbo is het gunstig dat 4C your way gebruik maakt van de 25 competenties die ook al in het mbo worden gebruikt. Bovendien maakt 4C your way in de contextcriteria en groei-aspecten ook deels gebruik van het begrippenkader zoals dat al in het mbo bestaat, bijvoorbeeld op het gebied van verantwoordelijkheid, rollen en zelfstandigheid. Hoewel er dus zeker voordelen verbonden lijken te zijn aan het gebruik van één competentietaal voor verschillende onderwijsniveaus, blijft er altijd een risico bestaan dat de competentietaal alsnog leidt tot interpretatieverschillen per sector/onderwijsniveau. Verschillende beelden en beleving over 4C your way kunnen hiertoe aanzet geven.

5 MBO-4 uitstromen: waar in het EQF?

5.1 Inleiding

Hieronder gaan we eerst in op de indicaties die we gevonden hebben voor een inschaling van mbo-4 uitstromen op EQF-niveau 5. Daarna komt, in paragraaf 5.2, de vraag aan de orde op welk punt de grens tussen EQF-niveau 4 en niveau 5 getrokken kan worden en wat de implicaties voor de toewijzing van mbo-4 uitstromen zijn. In paragraaf 5.3 wordt de indeling van high-end mbo-4 uitstromen in het EQF in een breder perspectief geplaatst.

5.2 De EQF indicaties

In het hoofdstuk 2 is verkend welke indicaties er zijn voor een hogere inschaling dan EQF-niveau 4 van mbo-4 uitstromen. Als algemene indicator voor EQF-5 hebben we daarbij de descriptoren voor het Ad-niveau gehanteerd. De analyse heeft een vijftal indicaties opgeleverd.

Indicatie 1: De kwantitatieve analyse laat zien dat de tien geselecteerde mbo-4 uitstromen, qua aantal kerntaken, werkprocessen en competenties, aan de bovenkant van de bandbreedte van alle niveau 4 opleidingen zijn gepositioneerd.

Indicatie 2: Acht van de tien geanalyseerde high-end uitstromen bevatten minimaal op één van de vijf descriptoren een omschrijving op Ad-niveau. Gemiddeld gaat het per uitstroom om twee descriptoren op dit niveau. De 'aard van het werk' en 'verantwoordelijkheid' komen het vaakst op Ad-niveau voor. Voor alle uitstromen geldt dat ze veel omschrijvingen bevatten die zowel op het Ad-niveau als mbo-4 niveau gehanteerd worden.

Indicatie 3: De vier uitstromen met de meeste omschrijvingen op Ad-niveau worden inhoudelijk gekenmerkt door competenties die wijzen op zelfstandig en doelgericht blijven handelen ook in moeilijke situaties.

Indicatie 4: De vier bevraagde KBB's geven aan dat men uitstromen heeft die kenmerken hebben waardoor ze voor een EQF-inschaling hoger dan niveau 4 in aanmerkingen kunnen komen. Er worden, naast de tien geanalyseerde uitstromen, acht andere high-end uitstromen genoemd als potentiële kandidaten voor een EQF-5 inschaling.

Indicatie 5: Ook in Duitsland en in Schotland is er discussie over de plaatsing van mbo-niveau 4 kwalificaties in het EQF. In Schotland zijn deze bij de EQF niveaus 4 en 5 ingedeeld; in Duitsland is de besluitvorming over een soortgelijke indeling nog niet afgerond.

Op basis van deze indicaties kan allereerst geconcludeerd worden dat er binnen het brede scala aan mbo-4 uitstromen een groep is die zich in kwantitatief opzicht - naar aantallen kerntaken, werkprocessen en competenties - aan de bovenkant van de mbo-4 bandbreedte bevindt. Vervolgens geldt dat ook in kwalitatief opzicht er in deze groep uitstromen zijn die 'er bovenuit steken'. Een soms groot deel van de Ad-niveau descriptoren is op hen van toepassing. Er zijn

dus zeker indicaties die er op wijzen dat niet alle mbo-4 uitstromen vanzelfsprekend op een en hetzelfde niveau van het EQF moeten worden ingeschaald. Over deze inschaling is discussie mogelijk, zo laten ook ervaringen in ander lidstaten zien.

5.3 'The EQF level is in the eye of the beholder'

Aan het eind van de vorige paragraaf hebben we gesteld: er zijn indicaties die er op wijzen dat niet alle mbo-4 uitstromen vanzelfsprekend op een en hetzelfde niveau van het EQF moeten worden ingeschaald. Positief geformuleerd: een verdeling van mbo-4 uitstromen over EQF-4 en EQF-5 is mogelijk maar is niet vanzelfsprekend. De toewijzing van mbo-4 uitstromen aan de EQF-niveaus is geen technisch oordeel, voortvloeiend uit onderzoek, maar een beleidsmatige beslissing. Dit beleidselement hebben we tot uitdrukking gebracht in de titel van deze paragraaf. Het gaat om 'the eye', de visie van de toewijzer.

Schema 5.1 – opties voor de afgrenzing tussen niveaus EQF-4 en EQF-5

	C		B		A	
EQF 4						EQF 5
Mbo-4						Associate Degree
10 9 8		7 6 5		4 3 2 1		

1 = Manager / ondernemer horeca

2 = Mbo-verpleegkundige

3 = Sport- en bewegingscoördinator / operationeel sport- en bewegingsmanager

4 = Opticien/manager

5 = Apothekersassistent

6 = Maritiem officier alle schepen

7 = Dierenartsassistent paraveterinair

8 = Mechatronicus

9 = Analist pathologie

10= Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen

A, B, C = driemogelijke punten waarop de splitsing tussen EQF niveau 4 en 5 gemaakt kan worden

Met behulp van schema 5.1 brengen we de beleidsmatige keuzesituatie nader in beeld. In de op een na bovenste rij van het schema staan de EQF-niveaus 4 en 5. Onder EQF-4 hebben we mbo-4 gezet. Deze 'gelijkschakeling' vertolkt het standpunt dat alle mbo-4 uitstromen onder EQF-4 vallen. Onder EQF-5 is de Associate Degree geplaatst. Al in hoofdstuk 2 hebben we aangegeven dat we deze Associate Degree als aanduiding voor EQF-5 hanteren.

Op basis van de uitkomsten in tabel 2.3, het aantal omschrijvingen op Ad-niveau voor elk van de tien geanalyseerde uitstromen, hebben we in de onderste rij deze uitstromen op volgorde gezet. Nummer 1, de manager / ondernemer horeca, komt het dichtst in de buurt van het Ad-niveau, nummer 10, de commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen, staat daar het verst vanaf. We beperken ons in dit voorbeeld tot een kwalitatieve norm; aantallen kerntaken, werkprocessen en competenties per uitstroom laten we buiten beschouwing.

Met de drie stippellijnen (A, B en C) zijn beleidsopties aangegeven om de verdeling tussen EQF-4 en 5 te maken. Beleidskeuze A houdt in dat geen van de uitstromen in EQF-5 terecht

komt. Aan de eis dat op alle Ad-niveau descriptoren positief gescoord moet worden is door geen van de tien high-end uitstromen voldaan. De keuze voor A valt te baseren op de opvatting dat, om zowel in binnen- als buitenland een zo groot mogelijke helderheid te verschaffen, alle mbo-4 uitstromen op EQF-4 ingedeeld worden. Mocht een kwalificatiedossier te 'hoge' eisen bevatten dan is de oplossing dat deze eisen naar beneden bijgesteld moeten worden.

Voor beleidskeuze B geldt dat die mbo-4 uitstromen die op 3 of meer van de Ad-niveau descriptoren positief scoren op EQF-5 worden ingeschaald. In het voorbeeld gaat het om vier high-end uitstromen.

Voor optie C geldt dat er minimaal 2 Ad-niveau descriptoren positief gescoord moet zijn. Bij deze minder hoge eis vallen zeven van de tien onderzochte uitstromen in EQF-niveau 5. Drie uitstromen vallen onder de minimumeis van beleidsoptie C en komen dus niet in aanmerking voor een EQF-niveau 5 indeling.

5.4 Punten voor de beleidsdiscussie over EQF-4 en EQF-5

Toewijzing van mbo-uitstromen aan EQF-5 is, zoals in de voorgaande paragraaf aangegeven, zeker mogelijk. Bij het komen tot een keuze voor een van de schetsmatig aangegeven EQF- 4 / EQF 5 verdelingsopties dient een aantal zaken in ogenschouw genomen te worden.

De keuze van het descriptorenkader

In dit onderzoek hebben we er voor gekozen om de Ad-niveau descriptoren als norm voor EQF-5 te gebruiken. Dit omdat de gehanteerde descriptoren scherper van aard zijn en omdat de formele EQF-5 niveau descriptoren zeer algemeen geformuleerd zijn. Wanneer het principebesluit om mbo-4 (en eventueel ook uitstromen op andere mbo-niveaus) te verdelen over twee EQF-niveaus genomen is, dan dient bij de daarna uit te voeren analyses vanzelfsprekend een formeel overeengekomen en vastgelegd descriptorenkader gebruikt te worden. Daarbij zal ook bepaald moeten worden hoe het niveau vastgesteld wordt: door experts en/of aan de hand van de hoeveelheid 'tekst' in een kwalificatiedossier. De in bijlage 3 gehanteerde methodiek kan bij de discussie daarover als startpunt dienen.

De verhouding tussen de descriptoren

Zowel in eerdere onderzoeken van KBA en het Coördinatiepunt als in dit onderzoek, is gebleken dat geen van de tot nu toe onderzochte mbo-4 uitstromen op alle EQF-5 descriptoren (Coördinatiepunt, 2009) respectievelijk de Ad-niveau descriptoren (dit onderzoek) positief scoort. Of dit moet is wederom een beleidsbeslissing. Het is wel een punt dat speelt. In de antwoorden vanuit de KBBs op de vraag of men EQF-5 uitstromen heeft, komt dit onderwerp vaak terug. Soms, zo geeft men aan, is de mate van zelfstandigheid hoog of moet men bij het oplossen van complexe vraagstukken diverse theoretische inzichten kunnen combineren of is er sprake van een hoge mate van verantwoordelijkheid. Een hoge score op een descriptor komt voor in combinatie met een wat lagere score op een andere.

Uiteindelijk is het de vraag of een uitstroom op alle of op een deel van de descriptoren hoog moet scoren wil een uitstroom voor EQF-5 in aanmerking te komen weer een beleidsbeslissing. Het is in dit verband relevant om ook een aantal Ad-niveau uitstromen te analyseren. Te ver-

wachten is dat ook daarbinnen sprake zal zijn van een bandbreedte. Het zou kunnen zijn dat de 'high-end' mbo-4 uitstromen qua kenmerken overlappend zijn met de 'low-end' Ad-uitstromen.

De niveaus in het EQF

De kwestie van een passende indeling van de Nederlandse beroepskwalificaties is niet los te zien van het gegeven dat het EQF slechts een zeer beperkt aantal categorieën (niveaus) heeft. Dit maakt het lastig om differentiaties die op nationaal niveau zinvol zijn 'goed' in de categorieën te krijgen. Oates⁷, een van de ontwerpers van het EQF, merkte hierover het volgende op: "As with the NQF in England the Dutch national framework is not identical to the EQF, but this should not be an impediment to relating the Dutch system to the EQF, since the EQF is conceived as a meta-framework to relate different and contrasting national frameworks. However, a key issue is the ladder of progression through the Dutch post-12 vocational route, and the EQF may not possess the kind of discrimination in levels of attainment which management of the Dutch system requires in respect of its 12-19 system". Bjørnavold, een Cedefop- expert, voegde hieraan toe: "The strong focus on competences in the Dutch system should make it fairly straightforward to link the VET part of the Dutch system to the EQF. The big remaining question however is to which extent an overarching framework covering all parts of the Dutch system (general, vocational and higher education and training) is being developed and whether the NL is able to speak with one voice towards the EQF (which is the requirement)".

Voor een deel zou dit probleem te ondervangen zijn door in het NQF een groter aantal categorieën op te nemen. Dan kunnen binnen één EQF niveau, waar zinvol, sub-niveaus ingevoerd worden. Op korte termijn levert dit wel een oplossing voor het toewijzingsprobleem op nationaal niveau, echter niet binnen Europa. De subniveaus moeten toch tot acht gereduceerd worden (zie Schotland, paragraaf 3.3). Op langere termijn kan deze route misschien wel enig soelaas bieden. De ervaringen met ISCED (de International Standard Classification Education) laten zien dat een systeem met in aanvang weinig categorieën om onderwijsniveaus in te delen in de loop van de tijd een aantal verfijningrondes heeft ondergaan. Het is denkbaar dat ook het EQF in de loop van de tijd fijnmaziger zal worden. Er kan dan op de al gemaakte sub-indeling teruggevallen worden.

Inschaling van kwalificaties en het doel van het EQF

Het formele doel van het EQF is het geven van een – gezien het aantal niveaus onontkoombaar – algemene indicatie van het competentieniveau van iemand met een bepaald(e) diploma of kwalificatie. Het EQF is met name bedoeld als een referentiekader voor de arbeidsmarkt. Een EQF aanduiding dient ertoe om op een niet-nationale arbeidsmarkt een werkgever een zo goed mogelijk indruk te geven van het niveau van de competenties van de diplomabezitter.

In discussies over het EQF en de positionering van kwalificaties daarbinnen komt echter vaak een ander aspect aan de orde, namelijk de mate van 'gelijkwaardigheid' van kwalificaties / diploma's binnen het nationale onderwijsstelsel. Anders gezegd, aan het positioneren van verschillende kwalificaties binnen één cel van het EQF wordt vervolgens de conclusie verbonden dat daardoor aan al deze kwalificaties dezelfde rechten verbonden zijn. Door discussies over

⁷ De interviews met Oates en Bjørnevold zijn in de loop van 2009 gehouden in het kader van de KBA bijdrage aan het project 'Invoering van competentiegerichte kwalificatiedossiers in het middelbaar beroepsonderwijs'.

verschillen in competentieniveaus van bezitters van verschillende kwalificaties te vermengen met discussies over de rechten verbonden aan die verschillende kwalificaties wordt de EQF-discussie sterk vertroebeld. Door het ontkoppelen van gesprekken over competentieniveaus van die over in- en doorstroomrechten verbonden aan diploma's ontstaat er een veel grotere mate van inhoudelijke speelruimte voor alle partijen.

Om bij het kernpunt van dit onderzoek te blijven. Inschaling van een high-end mbo-4 diploma binnen EQF-5, waar ook het Associate Degree staat, wekt stilzwijgend de suggestie dat beide (ongeveer) gelijk aan elkaar zijn en dat aan beide dezelfde rechten kunnen worden ontleend. Door klip en klaar duidelijk te maken dat dit niet zo is, wordt het eenvoudiger om specifieke mbo-4 uitstromen op EQF-niveau 5 te plaatsen. Er wordt immers dan niets anders gezegd dan dat een bezitter van dit diploma op een, in redelijke mate, vergelijkbaar competentieniveau functioneert als bezitters van andere kwalificaties op dit niveau. Waarbij het ook duidelijk moet zijn dat er qua competentieniveau binnen EQF niveau 5 ook nog eens een stevige bandbreedte is.

Het pleidooi hier is om, zoals bedoeld met het EQF, niet voor een 'rechten'-benadering, maar voor een 'informatie'-benadering te kiezen. Met de laatstgenoemde aanpak kunnen discussies met bijvoorbeeld Vlaanderen over plaatsing van mbo-4 opleidingen – dit keer los van Vlaamse doorstroomrechten - misschien niet geheel voorkomen maar waarschijnlijk wel verhelderd en verkort worden.

Door discussies met buitenlandse partners waarbij op sectoraal niveau kwalificaties inhoudelijk vergeleken worden – zie de voorbeelden in bijlage 1 - zullen wederzijds 'zones of trust' ontstaan. Door te kijken naar de competentieniveaus en niet naar formele aspecten als opleidingsduur of doorstroommogelijkheden komen zowel de Europese waarde van het EQF als de Nederlandse inzetbaarheid ervan duidelijker naar voren.

Het EQF in Europees en Nederlands zicht

1. Belangrijkste tendensen op globaal Europees niveau

In deze paragraaf geven we een aanvullende dwarsdoorsnede over de bovengenoemde aspecten en formuleren we de belangrijkste tendensen op Europees niveau. Deze kunnen puntsgewijs als volgt worden samengevat.

1. Op voorstel van de Europese Commissie hebben de Raad van Europa en het Europees Parlement van de EU-lidstaten uitdrukkelijk gevraagd om op basis van het leeruitkomstenprincipe hun nationale kwalificatieniveaus te koppelen aan het EQF. In 2010 zouden de nationale onderwijsstelsels van de lidstaten moeten worden aangesloten op het EQF, en in 2012 zouden alle nieuwe kwalificaties duidelijk verwijzingen moeten bevatten naar de niveaus van EQF.

2. Europese experts onderstrepen het belang van aansluiting van nationale kwalificatiestructuren bij het EQF. In de kern zijn de belangrijkste overwegingen daarvoor:

- Extra-stimulansen die dat biedt ter bevordering van een Leven Lang Leren;
- Vergroting transparantie, met name uit het gezichtspunt van optimalisering van het functioneren van een Europese arbeids- en kwalificatiemarkt;
- Versterking van de mogelijkheden dat ook het leren buiten het onderwijssysteem om (via werk en/of vrije tijd) herkend kan worden en formeel erkend als deel van een kwalificatie (denk aan EVC);
- De potentie ervan om aansluiting te vinden bij ECVET en ECTS⁸) onder de conditie dat nationale kwalificatiestructuren zich niet beperken tot deelsectoren in het nationale onderwijssysteem.

3. Draagvlak onder relevante stakeholders is daarbij een belangrijk uitgangspunt, vertrouwen in de kwalificatiestructuur (KS) en het EQF een sleutelbegrip (*'mutual trust'*). Met het oog op bestaande (waarschijnlijk blijvende) en lastig volledig overbrugbare spanningen tussen 'uniformeringseisen' op Europees niveau en draagvlak bij relevante stakeholders op nationaal niveau, wordt van verschillende kanten gepleit voor het ontwikkelen van 'zones of trust'. In dit geval kan enerzijds gedacht worden aan een meer verfijnde indeling dan de acht in het huidige EQF, maar dit lijkt gezien de besluitvorming op Europees niveau een gepasseerd station. Oates, samen met Coles één van de grondleggers van de EQF, heeft vanaf het begin gepleit voor een meer verfijnde indeling van de EQF-niveaus, bijvoorbeeld een indeling in 24 niveaus (8 hoofd-niveaus, met elk 3 subniveaus, waarbij binnen hoofd-niveau ook verschillen tussen sectoren en leerwegen tot uitdrukking komen). Daardoor zou de vergelijkingsbasis aanzienlijk beter geworden zijn: het EQF zou daarmee meer een beschrijvend dan een voorschrijvend raamwerk geworden zijn. Als voorbeeld noemt hij het Schotse kwalificatiekader: 12 niveaus en drie leerwegen (occupational, general en vocational). Niet in elke leerweg zijn alle 12 niveaus aanwezig. Anderzijds kan gedacht worden aan vervolmaking/aanscherping van de in de KS gehanteerde niveau-indeling, in combinatie met volledige transparantie van procedures in het vertaalproces.

⁸ ECVET en ECTS zijn Europese transfersystemen voor leerresultaten i.c. overdraagbare kredietpunten in het beroeps onderwijs respectievelijk het hoger onderwijs.

4. In de praktijk blijkt het vertaal- en/of transformatieproces niet gemakkelijk is. Onder meer in het kader van het Leonardo-programma zijn er Europese samenwerkingsprojecten waarin op operationeel—technisch niveau gewerkt wordt aan de concrete vertaling van nationale kwalificatiestructuren in termen van de EQF-niveau-indeling.

5. Een voorbeeld is het project TransEQFrame, waarin vanuit zeven landen⁹ (waaronder Nederland, vertegenwoordigd door COLO en MBO-Raad) voor een beperkt aantal concrete kwalificaties uit een viertal branches/beroepssectoren getest wordt in hoeverre de KS voor het mbo en de KK op een lijn liggen dan wel gebracht kunnen worden¹⁰.

Daartoe zijn voor de participerende landen nationale documenten (dat konden – variërend per land – bijvoorbeeld zijn: ‘training regulations, curricula, examenvoorschriften, EU-certificate-supplementen, en kwalificatiedossiers) geanalyseerd op (kerntaken die typerend zijn voor de betreffende kwalificatie (of beroepsprofiel) en geëvalueerd in termen van hun (learning-) outcome – gerichtheid. Vervolgens is onderzocht wat de verbinding is met de categorieën en descriptors van het EQF. Tenslotte is getracht om de kwalificaties toe te wijzen aan een EQF-niveau.

De belangrijkste conceptresultaten van dit TransEQFrame-project zijn¹¹:

- Outcome-gerichtheid is een voorwaarde voor toepassing van EQF;
- Nationale documenten kunnen niet gemakkelijk vertaald worden in EQF-termen;
- Kwalificaties in de verschillende landen hebben in het algemeen wel dezelfde (kern)taken als uitvalsbasis van een vergelijking;
- Een manier om kwalificaties met elkaar te vergelijken kan dan ook zijn om kerntaken (beschrijvingen van leeruitkomsten) als vertrekpunt te nemen;
- Via het EQF zouden nationale kwalificaties met elkaar vergeleken kunnen worden die verschillend zijn maar dezelfde kerntaken hebben.

6. Een ander voorbeeld van een Europees samenwerkingsproject is AMOR, een project waarvan 5 landen participeerden¹². Aanbevelingen van uit de werkzaamheden van dit project zijn:

- zorg dat de (hiërarchische) verhouding i.c. de verschillen tussen niveaus in het nationale kwalificatiekader duidelijk is;
- maak transparant wat er moet gebeuren in het geval van zeer ongelijke i.c. onvergelijkbare niveaus in de classificatie van het nationale kwalificatiekader zelf;
- aanduidingen van leeruitkomsten – categorieën zullen moeten worden ondersteund door korte beschrijvingen, omdat anders het risico bestaat dat de aanduiding verschillende geïnterpreteerd worden door experts uit het onderwijs en het bedrijfsleven;
- om classificaties ook voor het bedrijfsleven te faciliteren, zou het meta-kader van het EQF ook branche – specifiek i.c. sectoraal gecombineerd moeten worden.

7. In het najaar van 2007 hield de Europese Commissie een survey onder de coördinatoren van een aantal EQF-projecten, waaronder TransEQFrame en AMOR. De volgende vraag stond daarin centraal: wat zou u – op grond van uw project – de Europese Commissie aanbevelen met betrekking tot de aanstaande implementatie van het EQF?

Veel van de projectcoördinatoren antwoordden daarop dat ze voor het realiseren van hun projectbehoefte hadden aan nadere richtlijnen en verduidelijking door de Commissie.

9 Oostenrijk, Bulgarije, Zwitserland, Denemarken, Duitsland, Finland en Nederland.

10 Vgl. TransEQFrame Draft Synthesis report work package 6. Issue Paper ‘EQF testing’, BIBB/European Qualification Framework/Leonardo da Vinci, 11 nov. 2008.

11 Vgl. M. Royen en G. Heng. Sheets presentatie op de EQF Sectoral Workshop, 10-11 november Thessaloniki.

12 Duitsland, Luxemburg, Oostenrijk, Polen en Hongarije.

Interessant is met andere woorden de constatering dat in de ontwikkeling van het implementatieproces van het EQF aan de ene kant de Commissie naar ondersteuning zoekt vanuit de projecten, terwijl aan de andere kant de projecten behoefte hebben aan ondersteuning vanuit de Commissie om hun projecten met succes te kunnen realiseren.

De conclusie wordt dan ook getrokken dat het hele EQF-implementatieproces moet worden opgevat als een dialoog tussen de projecten en de Commissie; de resultaten van de survey laten zien dat deze dialoog versterkt moet worden¹³.

Momenteel zijn onder andere in het kader van Leonardo verschillende ECVET-projecten actief en/of worden ontwikkeld: zie National Agency LLL Programm, Linop.

8. Samenvattend lijken op Europees niveau de belangrijkste problemen en uitdagingen gerangschikt te kunnen worden onder een drietal hoofdkopjes: a) verschillen tussen lidstaten, b) het begrip en gebruik van het EQF, en c) overige uitdagingen.

9. *Verschillen tussen lidstaten* betreffen met name:

- Uiteenlopende nationale contexten, en in het bijzonder verschillen in de ontwikkeling van een NQF: sommige landen zijn bezig hun kwalificatiesystemen (op) te bouwen conform de EQF-concepten, andere landen zien de noodzaak niet om bestaande systemen te veranderen conform NQF, weer andere nemen een tussenpositie in. Soms wordt als probleem ervaren om bij de ontwikkeling naar een NQF voldoende tegemoet te komen aan de behoeften van alle onderwijssectoren of blijkt het kwalificatie(certificatie) concept en de structuur van de kwalificatiesystemen nogal sterk verschillen tussen de lidstaten.
- Uiteenlopende reikwijdte en focus van aanstaande NQF's. Sommige landen werken toe naar overkoepelend raamwerken die alle kwalificaties van een nationaal kwalificatiesysteem omvatten, andere landen stellen zich vrijblijvender op hetgeen leidt tot partiële raamwerken.
- Een verschillende georiënteerdheid op 'learning outcomes'. Het werken met competentie gebaseerde learning-outcomes als gemeenschappelijke grondslag voor kwalificatie en kwalificatiesystemen is belangrijk, maar de interpretatie van competenties verschilt tussen landen én tussen onderwijssectoren. De niveau-indeling van het EQF is in feite een politiek-Europees compromis. Kennis, vaardigheden en competenties worden apart genoemd. In het ene land (bijv. de Angelsaksisch georiënteerde) verwijzen competenties (competences/competencies) naar aparte zaken, terwijl ze in het andere land (Duits-georiënteerde, ook Nederland) verwijzen naar het geïntegreerd geheel van kennis, houdingen en vaardigheden.

10. Wat het *gebruik van het EQF* betreft wordt gewezen op de behoefte aan richtlijnen en informatie over hoe met het EQF te werken.

Suggesties in dat verband zijn:

- minder abstracte richtlijnen, en meer concrete tips en instrumenten;
- het gebruik van een web-platform of website met informatie over ontwikkelingen en implementatie van het EQF;
- een document met verduidelijking van definities en begrippen (zoals sectoraal kwalificatieraamwerk, nationaal kwalificatieraamwerk);
- aanvullende informatie over EQF-implementatieprocedures die mogelijk zijn en over scenario's voor het ontwikkelen van een NQF;
- een platform voor debat over opgedane ervaringen.

- Het gegeven dat de descriptorren nogal eens verschillend worden geïnterpreteerd, en de behoefte aan (meer) gedetailleerde omschrijvingen van cruciale dimensies. Denk daarbij aan de interne consistentie van de dimensies competentie, kennis en vaardigheden, en denk ook aan het begrip verantwoordelijkheid (in termen van regelgeving of feitelijk informeel). Zowel op nationaal als op internationaal niveau is verduidelijking van begrippen een belangrijke basis voor classificatie van kwalificaties.
- Hoe precies in de praktijk eenduidig de vertaalslag van kwalificaties naar het EQF te realiseren, bijvoorbeeld in situaties waar de descriptorren/dimensies, competentie, kennis en vaardigheden verschillen qua niveau.

11. *Andere uitdagingen:*

- Het betrekken van non-formeel en informeel leren in het EQF/NQF-implementatieproces, en met name valideringsstandaarden daarvoor.
- De verhouding tussen het EQF en het kader voor de European Higher Education Area (EHEA).
- De coördinatie van het Bologna-proces aan universiteiten en ontwikkelingen met betrekking tot het EQF respectievelijk NQF's behoeft verduidelijking, teneinde de comptabiliteit van de verschillende systemen in Europa te garanderen.
- De afstemming tussen (de ontwikkeling van) sectorale kwalificatieraamwerken onderling en met het EQF behoeft coördinatie.
- Organisatorische kwesties verdienen aandacht, zoals de samenwerking met ministeries die traag verloopt en soms – vanwege veranderende verantwoordelijkheden of spreiding van verantwoordelijkheden over verschillende departementen – moeizaam gaat.

12. In het kader van Europese samenwerkingsprojecten wordt momenteel de stand van zaken met betrekking tot de (ontwikkeling van) nationale kwalificatiestructuren gemonitord en wordt aansluiting bij het EQF gestimuleerd¹⁴. In een CEDEFOP Workshop¹⁵ van eind 2008 zijn voorstellen gepresenteerd die bijdragen aan de benodigde 'mutual' trust':

- door aan te geven *hoe* landen hun nationale kwalificatiesysteem koppelen aan het EQF;
- door te illustreren hoe de leeruitkomsten-benadering *concreet* kan worden gebruikt;
- door het benadrukken van de kritieke rol van *kwaliteitsborging* bij certificering.

13. Zoals gezegd is '*mutual trust*' een sine qua non voor de vergelijkende vertaalslag van nationale kwalificaties naar het EQF. Daarvoor zijn kwaliteitsborgen nodig, gebaseerd op validering van 'contents' en transparantie van het vertaalproces.

Europese experts wijzen daarnaast op een andere kwaliteitsborgingsdimensie, die in het bijzonder van belang wordt geacht voor de wijze waarop binnen onderwijssystemen gewerkt zal gaan worden met het EQF. Dit betreft de pedagogisch-didactische dimensie. Werken vanuit de learning-outcomes als kernprincipe van het EQF dient geïntegreerd te worden in de (beroeps)pedagogisch-didactische setting waarin jonge mensen in het (beroeps)onderwijs gekwalificeerd worden. Dat dient volgens hen niet anders te gebeuren dan in een context waarin kwaliteit ook vanuit dit gezichtspunt is gewaarborgd, via bijvoorbeeld toezicht door Inspectie, professionaliteit van docenten, contacten met het bedrijfsleven (i.h.b. voor beroepsonderwijs), etc.

13 J. Makovitch en S. Lengauer (5 november 2007), Note on the progress of EQF-projects (Call 2006).

14 Voor een tussentijdse opname van de recente stand van zaken per EU-land vgl. CEDEFOP/EU, the development of National Qualification Frameworking in Europe, 28 november, 2008.

Niet onbelangrijk daarbij is de constatering dat voor volwassenen en via non- of informeel leren verworven kwalificaties wat dit betreft andere maatstaven aangelegd kunnen worden.

2. Kernpunten voor de Nederlandse positie

Wat specifiek de positie van Nederland t.o.v. ontwikkelingen op Europees niveau betreft, kunnen de volgende kernpunten geformuleerd worden.

14. Ondanks het principe van learning-outcomes (leerresultaten) dat beide hanteren zijn de niveau-indeling van het Europees Kwalificatiekader (EQF) en van de kwalificatiestructuur voor het Nederlandse mbo (KS) deels gebaseerd op *verschillendsoortige indelingscriteria* en daardoor niet één-op-één aan elkaar te relateren.

Elk van de acht niveaus in het EQF – wordt gedefinieerd aan de hand van niveaucriteria voor kennis, vaardigheden en competentie. De vier niveaus (1 t/m 4) in de Nederlandse KS worden gedefinieerd aan de hand van de criteria, zelfstandigheid, complexiteit en verantwoordelijkheid in kerntaken, werkprocessen en competenties.

De inhoudsanalyse van uitstromen van de kwalificatiedossiers geeft indicaties dat de verschillende Nederlandse KS-niveaus in het algemeen redelijk goed overeenkomen met de EQF-niveaus, met dien verstande dat:

- vaak sprake is in de vertaalslag van interpretatieruimte tussen twee niveaus, met andere woorden de inhoudsanalyse leidt niet tot een éénduidige koppeling;
- in die gevallen concentreert de twijfel zich op de vraag of het niveau van de Nederlandse KS gelijk geschakeld kan worden met het overeenkomende dan wel met het naast hogere EQF-niveau, met andere woorden niet of het een lager EQF-niveau betreft.

De inhoudsanalyse had een globaal karakter en is met name gebaseerd op een vergelijking tussen deel B van de KD's met de voorliggende niveauverdeling van het EQF, waar nodig en zinvol aangevuld met informatie uit deel C van de KD's (Schuit, Kennis & Hövels, 2009).

Eerder gaven we een gedetailleerd beeld van problemen die gesignaleerd worden bij pogingen in Europees verband in samenspraak met andere landen om nationale kwalificaties preciezer te koppelen aan het EEK, in het navolgende lichten we hier specifiek voor de Nederlandse situatie relevante punten uit.

15. Outcome-gerichtheid is een sine qua non voor toepassing van het EQF. Van de aan het TransEQFrame-project participerende landen bleek Nederland, samen met Finland en Denemarken, te behoren tot de voorlopers wat de outcome-gerichtheid van haar (competentiegebaseerde) nationale kwalificaties voor het mbo betreft. Niettegenstaande dit voordelige vertrekpunt voor koppeling aan het EQF, werden in dit project ook voor de Nederlandse situatie nog wel een aantal 'beren op de weg' gesignaleerd voor het implementatieproces. Ter illustratie noemen we er twee:

- leeruitkomsten blijken niet op een wijze geformuleerd te zijn die overeenkomt met de EQF-structuur van competenties, hetzelfde geldt voor de EQF-descriptoren en de wijze waarop kwalificatiedossiers zijn gestructureerd. Algemeen doet zich de vraag voor wat de te doen als

15 Workshop testing the European Qualifications Framework (EQF), relating international, national and sectoral qualifications to the EQF, 10-11 November, Thessalonica.

competentie-modellen die in nationale kwalificatiesystemen worden gehanteerd niet overeenkomen met de EQF-dimensies;

- er doen zich koppelingsproblemen voor waar competenties voor specifieke beroepen op een zeer operationeel niveau geformuleerd zijn, met name toewijzing op grond van de algemeen geformuleerde descriptors aan niveau 3 en 4 wordt als problematisch ervaren.

16. Een adequate vertaalslag in termen van EQF-criteria bleek voornamelijk op grond van alleen (teksten in) de kwalificatiedossiers, niet mogelijk. Daarvoor bleek additionele informatie nodig. Als bijvoorbeeld een KD of uitstroom op niveau 4 in Nederland verwijst naar 'kennis van wetten en voorschriften', ontbreekt additionele informatie over de omvang en het niveau van die vereiste kennis. Te gemakkelijk wordt verondersteld dat dit voor de lezers i.c. gebruikers wel duidelijk is. Gesteld wordt echter dat de toewijzing met voldoende draagvlak en transparantie aan een EQF-niveau niet kan zonder additionele, meer of minder expliciet gevalideerde informatie, bijvoorbeeld door experts ter zake.

Een niet onbelangrijk leerpunt dat derhalve wordt genoemd is het grote belang voor 'mutual trust' van transparantie in het proces waarin nationale kwalificaties worden toegewezen aan EQF-niveaus. Dit wordt als even belangrijk bestempeld voor de 'mutual trust' als de validering van de inhoud zelf van de KD's.

17. Niettemin achten Europese experts aansluiting bij het EQF wenselijk. Zo zien zij bijvoorbeeld ook in de Nederlandse situatie goede mogelijkheden om op middellange termijn de – in elk geval de voor de KS in het mbo gehanteerde –niveau-indeling expliciet te koppelen aan de EQF-indeling. Zij pleiten in dit verband voor een groeimodel waarin met de nodige zorgvuldigheid een vertaal- en/of transformatieproces plaatsvindt van KS naar EQF.

18. Op Europees niveau heeft het EQF betrekking op het hele onderwijssysteem, en wordt ook een nationale kwalificatiestructuur (NQF = National Qualifications Framework) geacht een overkoepelend karakter te hebben. Een (overkoepelende) nationale kwalificatiestructuur waarin behalve het mbo ook het hoger onderwijs betrokken is, is in Nederland tot nu toe een brug te ver gebleven. Ondanks in het leven geroepen werkgroepen ter zake, zijn pas recent, daarop gerichte initiatieven zijn in Nederland ondernomen.

19. De vraag naar de plaatsbepaling van de Associate Degree in Nederland lijkt tot nu toe vooral op praktisch-politieke gronden te worden beantwoord (EQF-niveau 5), en niet of nauwelijks empirisch gestaafd.

Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau

	Complexiteit		Rol	Verantwoordelijkheid	Zelfstandigheid
	Aard van het werk	Aard van de kennis en vaardigheden			
<p>MBO-1</p> <p>De beroepsbeoefenaar (assistent) vervult een assisterende/ ondersteunende rol. Hij is verantwoordelijk voor het opgedragen werk. Hij vraagt advies bij wisselende of onverwachte omstandigheden. Zijn werk kent niet of nauwelijks afbreukrisico's. De beroepsbeoefenaar werkt onder toezicht. Hij ontvangt steeds instructies van zijn meerdere. De beroepsbeoefenaar verricht werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden. Om zijn werk te doen beschikt de beroepsbeoefenaar over taakgerichte kennis en vaardigheden, die voor de uitoefening van het beroep nodig zijn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden • routinematige werkzaamheden 	<ul style="list-style-type: none"> • taakgerichte kennis en vaardigheden voor uitoefening van het beroep • kennis van relevante benamingen, functionele feitelijke kennis • vereiste basisvaardigheden om eenvoudige taken uit te voeren 	<ul style="list-style-type: none"> • assisterend • ondersteunend 	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor opgedragen werk • schakelt hulp in/vraagt raad bij alle wisselende/ onverwachte omstandigheden • geen / zeer weinig afbreukrisico • reflecteert op eigen handelen (gericht op verbetering eigen werk) 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt onder toezicht • werkt op basis van instructie
<p>MBO-2</p> <p>De beroepsbeoefenaar (vakman) vervult een uitvoerende/ ondersteunende rol. De beroepsbeoefenaar is verantwoordelijk voor zijn eigen werk. Hij vraagt advies bij wisselende of onverwachte omstandigheden. In zijn werk is een geringe mate van afbreukrisico's mogelijk. De beroepsbeoefenaar werkt zelfstandig onder begeleiding. Bij een kortdurende opdracht werkt hij volledig zelfstandig. Hij ontvangt instructies van zijn meerdere. De beroepsbeoefenaar verricht werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden. Om zijn werk te doen, beschikt de beroepsbeoefenaar over algemene basiskennis en -vaardigheden, die voor de uitoefening van het beroep nodig zijn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden • routinematige werkzaamheden 	<ul style="list-style-type: none"> • algemene basiskennis van en basisvaardigheden voor uitoefening van het beroep • basiskennis van feiten van een werkgebied • praktische vaardigheden om taken uit te voeren door toepassing van basismethodes, hulpmiddelen, materialen en informatie. 	<ul style="list-style-type: none"> • uitvoerend • ondersteunend 	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor eigen werk • schakelt hulp in/vraagt raad bij wisselende/ onverwachte omstandigheden • geringe mate van afbreukrisico mogelijk • reflecteert op eigen handelen (gericht op verbetering eigen werk) 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt zelfstandig onder supervisie / begeleiding • werkt zelfstandig binnen een (gesloten) opdracht/kortdurende opdrachten

	Complexiteit		Rol	Verantwoordelijkheid	Zelfstandigheid
	Aard van het werk	Aard van de kennis en vaardigheden			
<p>MBO-3 De beroepsbeoefenaar (vakman) vervult verschillende rollen; hij heeft naast een uitvoerende rol ook een vaktechnisch corrigerende/ begeleidende/ instruerende/ aansturende/ adviserende rol. Hij kan in opdracht een organiserende, controlerende rol krijgen. De beroepsbeoefenaar is verantwoordelijk op vakinhoudelijk gebied voor zijn eigen werk en voor de uitvoering van het werk door een team/medewerker in het project. Hij speelt in op wisselende en onverwachte omstandigheden. In zijn werk heeft hij te maken met afbreukrisico's. De beroepsbeoefenaar werkt zelfstandig binnen langdurige opdrachten. De beroepsbeoefenaar verricht werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden, maar verricht ook werk dat naar eigen inzicht wordt uitgevoerd, waarbij verschillende standaardwerkzaamheden gecombineerd moeten worden. Zijn werkzaamheden zijn van divers van aard. Om zijn werk te doen beschikt de beroepsbeoefenaar over specialistische kennis en vaardigheden, die voor de uitoefening van het beroep nodig zijn. Ook beschikt hij over algemene kennis en vaardigheden voor de bedrijfsvoering.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden • routinematige werkzaamheden 	<ul style="list-style-type: none"> • specialistische kennis van en specialistische vaardigheden voor uitoefening van het beroep • algemene kennis van en vaardigheden voor bedrijfsvoering • praktische vaardigheden om taken uit te voeren door toepassing van basismethodes, hulpmiddelen, materialen en informatie. • kennis van feiten, processen en algemene begrippen van een werkgebied 	<ul style="list-style-type: none"> • uitvoerend • organiserend in opdracht • controlerend in opdracht • vaktechnisch corrigerend • vaktechnisch begeleidend • vaktechnisch instruerend • vaktechnisch aansturend • vaktechnisch adviseerend 	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor eigen werk • op vakinhoudelijk gebied verantwoordelijk voor de uitvoering van het werk door een team / medewerker / in een project • speelt - binnen grenzen - in op wisselende/ onverwachte omstandigheden • heeft te maken met afbreukrisico • reflecteert op eigen handelen en handelen van anderen (gericht op verbetering eigen werk en werk van anderen) 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt zelfstandig • werkt zelfstandig binnen een (open) opdracht/langdurige opdrachten

	Complexiteit		Rol	Verantwoordelijkheid	Zelfstandigheid
	Aard van het werk	Aard van de kennis en vaardigheden			
<p>MBO-4</p> <p>De beroepsbeoefenaar (vakman of middenkaderfunctionaris) vervult veel verschillende rollen, van uitvoerend tot leidinggevend, van coördinerend tot beleidsbepalend en van begeleidend tot innoverend. De beroepsbeoefenaar is verantwoordelijk voor zijn eigen werk en voor de resultaten van (meerdere) teams/projecten/afdelingen in de organisatie. Hij speelt in op wisselende en onverwachte omstandigheden. In zijn werk heeft hij (in hoge mate) te maken met afbreukrisico's. De beroepsbeoefenaar werkt zelfstandig (zonder tussentijds) verantwoording af te leggen aan een leidinggevende en kan meerdere opdrachten naast elkaar uitvoeren. De beroepsbeoefenaar verricht werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden, maar verricht ook werk dat naar eigen inzicht wordt uitgevoerd en waarbij verschillende standaardwerkzaamheden gecombineerd moeten worden. Zijn werkzaamheden zijn divers van aard. Om zijn werkzaamheden uit te voeren, beschikt de beroepsbeoefenaar over specialistische kennis en -vaardigheden, die voor de uitoefening van het beroep nodig zijn. Daarnaast beschikt hij over theoretische kennis van het werkveld en specialistische kennis (vakman) en -vaardigheden voor de bedrijfsvoering (middenkaderfunctionaris).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • werk waarvoor standaardwerkwijzen gelden en werk dat naar eigen inzicht wordt uitgevoerd • werk waarbij verschillende standaardwerkwijzen gecombineerd moeten worden werk waarbij hij standaarden aanpast en/of nieuwe standaarden maakt • diversiteit aan werkzaamheden 	<ul style="list-style-type: none"> • specialistische kennis van en vaardigheden voor uitoefening van het beroep en theoretische kennis van het werkveld van het beroep • specialistische kennis van en vaardigheden voor bedrijfsvoering • kennis van feiten, methoden, principes; kan argumenten analyseren; kan kennis en vaardigheden overdragen. • feiten en theoretische kennis in brede contexten van werkgebied • cognitieve en praktische vaardigheden om taken uit te voeren en problemen op te lossen door de keuze en toepassing van basismethodes, hulpmiddelen, materialen en informatie. • cognitieve en praktische vaardigheden om in een werkgebied specifiek problemen op te lossen. 	<ul style="list-style-type: none"> • uitvoerend • adviserend • organiserend • initiërend • innovatief • leidinggevend • coördinerend • controlerend • aansturend • coachend/begeleidend • beleidsondersteunend • beleidsbepalend 	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor eigen werk • (mede)verantwoordelijk voor de resultaten van (meerdere) team(s) / projecten / afdeling / de organisatie • speelt in op wisselende/ onverwachte omstandigheden • heeft te maken met (hoge mate) van afbreukrisico • reflecteert op eigen handelen en handelen van anderen (gericht op verbetering eigen werk en werk van anderen) 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt zelfstandig (zonder (tussentijds) verantwoording af te leggen aan een leidinggevende) • werkt zelfstandig binnen de gegeven taakstelling vanuit de organisatie (meer opdrachten naast elkaar)

	Complexiteit		Rol	Verantwoordelijkheid	Zelfstandigheid
	Aard van het werk	Aard van de kennis en vaardigheden			
Associate degree	<ul style="list-style-type: none"> • werk dat met name naar eigen inzicht uitgevoerd wordt • werk waarbij standaarden aangepast moeten worden of nieuw moeten worden gemaakt • een grote diversiteit aan werkzaamheden, veelal tegelijkertijd en met diverse betrokkenen • werk waar complexe / onvoorspelbare factoren / omstandigheden voorkomen 	<ul style="list-style-type: none"> • specialistische kennis van en vaardigheden voor uitoefening van het beroep en theoretische kennis van het werkveld van het beroep • specialistische kennis van en vaardigheden voor bedrijfsvoering • algemene en brede kennisbasis van aanverwante zaken van het beroep, die mogelijk van belang zijn voor de uitvoering van de werkzaamheden • cognitieve en praktische vaardigheden om creatieve oplossingen voor abstracte problemen uit te werken • abstractievermogen om problemen op te lossen of innovaties in de organisatie door te voeren. 	<p>m.b.t. medewerkers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • advise-rend/ondersteunend • organiserend, voorwaardenscheppend • motiverend, coachend, begeleidend • leidinggevend, coördinerend, controlerend, aansturend <p>m.b.t. organisatie/ leidinggevende</p> <ul style="list-style-type: none"> • beleidsadviserend, beleidsbepalend • initiërend, innoverend • bewakend 	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijk voor eigen werk en doelstellingen en eigen ontwikkeling • verantwoordelijk voor de resultaten van (meerdere) teams, projecten, afdeling, de organisatie • verantwoordelijk voor beleidsontwikkeling, implementatie en evaluatie • verantwoordelijk voor het inrichten, beheren en verbeteren van bedrijfs- of organisatieprocessen • speelt in op wisselende/ onverwachte omstandigheden door oplossingen aan te reiken, die ook voor lange termijn voldoen • heeft te maken met (hoge mate van) afbreukrisico • reflecteert op eigen handelen en handelen van anderen (gericht op ontwikkeling) 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt zelfstandig en zelfsturend (zonder (tussentijds) verantwoording af te leggen aan een leidinggevende) • werkt zelfstandig en zelfsturend binnen de gegeven taakstelling vanuit de centrale organisatie (meer opdrachten naast elkaar)

Analyse van de tien uitstromen

Uitleg:

- Een kruisje in een cel betekent dat in de betreffende uitstroom in deel B een omschrijving wordt gevonden die betrekking heeft op de cel waar het kruisje staat.
- Een kruisje met een vraagteken in een cel betekent dat in de betreffende uitstroom in deel B een omschrijving wordt gevonden waarvan is *geïnterpreteerd* dat die omschrijving betrekking heeft op de cel waar het kruisje staat. In de toelichtende tekst staat altijd een korte uitleg van deze interpretatie.
- Groene markeringen in de toelichting betekenen dat de gemarkeerde tekst een omschrijving is die volgens het document 'Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau' op Ad-niveau is geformuleerd.
- Gele markeringen in de toelichting betekenen dat de gemarkeerde tekst een omschrijving is die volgens het document 'Descriptoren voor de mbo-niveaus en het Ad-niveau' op zowel mbo-4 niveau als Ad-niveau is geformuleerd.

Manager / ondernemer horeca

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X	X
	Aard van de kennis en vaardigheden		X
Rol		X	X
Verantwoordelijkheid		X	
Zelfstandigheid		X	X

Toelichting

Aard van het werk:

- Het ontwikkelen van beleid, het vertalen van beleid in plannen, leidinggeven aan personeel en het bewaken van processen en resultaten zijn gecompliceerde werkzaamheden met veel risico's voor het bedrijf of de vestiging.
- Bovendien zijn de problemen die bij de uitvoering van deze werkzaamheden kunnen ontstaan, **zeer divers, onvoorspelbaar en uniek**. Hierdoor kunnen ontstane problemen niet worden opgelost met alleen routinematige en standaardprocedures. Ze vereisen meer specialistische kennis en **specifieke en aangepaste procedures en oplossingen**.
- De mate van complexiteit van het uitvoeren van dagelijkse werkzaamheden in de horeca hangt samen met het karakter en de inhoud van de te verlenen service, maar ook met de **dubbele rol** die de Manager/ondernemer horeca in deze specifieke situatie vervult. De te verlenen diensten vinden altijd in een **interactie met anderen (gasten en/of collega's)** plaats. Bedoelde interactie is een complex proces en de problemen die er kunnen ontstaan, zijn dan ook niet routinematig en met standaardprocedures op te lossen.

Aard van de kennis en vaardigheden:

- Ze vereisen **meer specialistische kennis** en **specifieke en aangepaste procedures en oplossingen**.

Rol:

- De Manager/ondernemer horeca vervult een **beleidsbepalende**, een **leidinggevende**, een **delegerende** en een **bewakende** of **toezichthoudende** rol.
- De Manager/ondernemer horeca vervult ook de rol van uitvoerder, hij is immers actief betrokken bij de uitvoering van de periodieke en de dagelijkse werkzaamheden.

Verantwoordelijkheid:

- De Manager/ondernemer horeca is de **eindverantwoordelijke voor het beleid**, de dienstverlening en de commerciële resultaten van het bedrijf.
- Hij is, als zelfstandige, zelf verantwoordelijk voor het optimaal functioneren van het bedrijf.

Zelfstandigheid:

- *Moeilijk uit de tekst te halen. Wel is duidelijk dat de manager/ondernemer horeca eigenaar is en dus volledig **zelfstandig** en dus ook **zelfsturend**.*

NB1. Er bestaat ook een AD-programma 'Functiegericht toerisme & recreatie'. Er is een aanvraag voor het AD-programma 'hogere hotelonderwijs' en 'Facility management and small business & retail management'.

NB2. Dossier is gebaseerd op een nieuwe versie van het BCP. Grootste verschil hierin is de extra taken in het meewerken in de horeca voor de manager/ondernemer horeca.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Mbo-verpleegkundige

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X	X
	Aard van de kennis en vaardigheden	X	X
Rol			X
Verantwoordelijkheid		X	X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- De mbo-verpleegkundige voert haar werkzaamheden uit volgens standaardprocedures en combinaties daarvan.
- Ook bedenkt zij **nieuwe procedures**.
- De mbo-verpleegkundige werkt in **gemiddeld- tot hoogcomplexere situaties**.

Aard van de kennis en vaardigheden:

- De mbo-verpleegkundige beschikt vooral over **beroepsspecifieke kennis en vaardigheden**
- Daarnaast over **beroepsonafhankelijke kennis en vaardigheden** (= algemene en brede kennisbasis van aanverwante zaken van het beroep, die mogelijk van belang zijn voor de uitvoering van de werkzaamheden).

Toelichting: moet heel veel kennis hebben, zowel verpleegkundig als breed/van aanpalende werkgebieden bv. kennis hebben van PGB, medisch tuchtrecht, conflicthantering, kennis van verschillende culturen en religies, groepsdynamica, kennis van geneeskunde (anatomie & fysiologie; pathologie; psychologie; psychiatrie; bacteriologie; virologie & parasitologie; biofysica, biochemie & radiologie; voedingsleer & dieetleer)

Rol:

- De mbo-verpleegkundige heeft een uitvoerende, **begeleidende, aansturende en coördinerende rol**.

Verantwoordelijkheid:

- De mbo-verpleegkundige is **verantwoordelijk voor het stellen van de verpleegkundige diagnose** en het opstellen, evalueren en bijstellen van het verpleegplan. → = *verantwoordelijk voor eigen werk*
- Zij is verantwoordelijk voor het **plannen, organiseren en uitvoeren van de gekozen en afgesproken interventies zoals opgenomen in het verpleegplan**. → = *verantwoordelijk voor eigen werk*
- De mbo-verpleegkundige is **zelf verantwoordelijk voor het op peil houden van haar deskundigheid, bevoegdheid en bekwaamheid**.
- De mbo-verpleegkundige **reflecteert op haar eigen handelen**; ze is verantwoordelijk voor het eigen handelen en de gevolgen daarvan.
- Zij overlegt ook met hen wanneer er veranderingen in de zorgvraag, bijzonderheden of problemen zijn, die haar verantwoordelijkheid en/of deskundigheid te boven gaan.

Zelfstandigheid:

- De mbo-verpleegkundige **treedt zelfstandig**, daadkrachtig en ondernemend **op**, zij toont initiatief, is alert en integer.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Sport- en bewegingscoördinator / operationeel sport- en bewegingsmanager

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X	X
	Aard van de kennis en vaardigheden		
Rol		X	X
Verantwoordelijkheid		X?	X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- De operationeel sport- en bewegingsmanager werkt veelal volgens standaardprocedures en plant en voert combinaties van (standaard)procedures uit.
- Ook kan hij **procedures bedenken**.
- De operationeel sport- en bewegingsmanager is de **spin in het web** in de SB-organisatie of werkeenheden.
- Hij vormt het **bindmiddel tussen de verschillende belangengroepen**, de SB-organisatie en hun omgeving.

Aard van de kennis en vaardigheden:

- Beschikken over sport specifieke kennis van een groot aantal sportdisciplines.

Rol:

- De operationeel sport- en bewegingsmanager heeft een uitvoerende rol
- De operationeel sport- en bewegingsmanager heeft ook een **beleidsmatige rol**. Hij geeft input aan het organisatiebeleid en voert het organisatiebeleid uit op de werkvloer.
- Hij heeft een **aansturende en coachende rol** richting medewerkers
- De operationeel sport- en bewegingsmanager moet een goede balans weten te vinden tussen uitvoerende en **leidinggevende taken**.
- De operationeel sport- en bewegingsmanager moet goed kunnen **delegeren** en mensen kunnen **aansturen** en **motiveren**.

Verantwoordelijkheid:

- Hij is verantwoordelijk voor het regelen van allerlei praktische zaken en heeft veel contact met klanten.
- De operationeel sport- en bewegingsmanager is verantwoordelijk voor een **volledig, goed afgestemd, afwisselend en aantrekkelijk SB-programma dat aansluit bij de wensen en behoeften van de doelgroep en bij de doelstellingen van de SB-organisatie** → Niveau 5: verantwoordelijk voor het inrichten, beheren en verbeteren van bedrijfs- of organisatieprocessen?
- Hij draagt binnen gestelde kaders zelfstandig verantwoordelijkheid en legt verantwoording af aan directie/management/bestuur of aan zijn direct leidinggevende.
- Hij heeft een **aansturende en coachende rol** richting medewerkers
- Hij draagt verantwoordelijkheid voor de veiligheid van zichzelf, zijn medewerkers en SB-deelnemers.
- Zijn 'span-of-control' is beperkt.

Zelfstandigheid:

- De operationeel sport- en bewegingsmanager heeft een uitvoerende rol waarbij hij **zelfstandig SB-activiteiten aanbiedt**.
- Hij **werkt zelfstandig** en lost problemen die hij tegenkomt in principe zelf op, maar kan ook inschatten wanneer hij beter (gespecialiseerde) hulp kan inschakelen.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Opticien / manager

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X	X
	Aard van de kennis en vaardigheden	X?	
Rol			X
Verantwoordelijkheid		X?	X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- Voor een deel van de werkzaamheden van de opticien/manager bestaan standaard werkwijzen
- Andere werkzaamheden zijn **complexer** aangezien ze veel keuzemomenten kennen
- Vanuit zijn rol als manager herkent de opticien/manager signalen uit de markt, combineert deze op juiste wijze en vertaalt ze naar de eigen beroepspraktijk.
- De opticien/manager geeft sturing aan medewerkers en **onderhoudt contacten met een breed veld aan belanghebbenden**. (*grote diversiteit aan werkzaamheden, veelal tegelijkertijd met diverse betrokkenen*)

Aard van de kennis en vaardigheden:

- Om de juiste keuze te kunnen maken, is **veel** specialistische (optiek-)kennis nodig.
- Van de opticien/manager wordt een **hoge mate van** specialistische vaardigheden verwacht. Daarbij maakt hij gebruik van een grote diversiteit aan gereedschappen, hulpmiddelen en machines → *niveau 5: veel kennis en hoge mate van specialistische vaardigheden?*

Rol:

- De opticien/manager heeft een uitvoerende rol.
- De opticien/manager **geeft sturing aan** medewerkers en onderhoudt contacten met een breed veld aan belanghebbenden.
- De opticien-manager is verantwoordelijk voor het **leiden van een bedrijf** en het **aansturen** van het personeel, op basis van geformuleerd beleid.

Verantwoordelijkheid:

- Hij is verantwoordelijk voor het **eigen werk**.
- De opticien/manager **speelt in op wisselende en onverwachte omstandigheden**.
- Hij is verantwoordelijk voor het **samenwerken met en aansturen van mensen tijdens de uitvoer van werkzaamheden**. → *Niveau 5: beheren van bedrijfsprocessen?*
- Ook neemt hij verantwoordelijkheid voor het afhandelen van klachten.
- De opticien-manager is **verantwoordelijk voor het leiden van een bedrijf en het aansturen van het personeel, op basis van geformuleerd beleid**. → *Niveau 5: beheren van bedrijfsprocessen?*

Zelfstandigheid:

- De werkzaamheden voert hij **zelfstandig** uit.

NB. Zowel de uitstroom opticien als de uitstroom opticien/manager zijn uitstromen op niveau 4. De opticien/manager heft echter wel één kerntaak extra, namelijk "geeft als vakman invulling aan zijn ondernemerschap". Hieronder vallen tien werkprocessen. Dit is het hele ondernemende gedeelte van het werk/de uitstroom. Beide uitstromen zijn echter gepositioneerd op niveau 4. Dit is enigszins vreemd. Verwacht zou kunnen worden dat de uitstroom opticien/manager door deze extra kerntaak op een hoger niveau functioneert dan de uitstroom opticien (of de uitstroom opticien functioneert op een lager niveau dan de uitstroom opticien/manager).

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Apothekersassistent

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X	X
	Aard van de kennis en vaardigheden		X
Rol		X	X
Verantwoordelijkheid			X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- De complexiteit van het beroep uit zich in de werkzaamheden van de apothekersassistent, die variëren van **gemiddeld- tot hoogcomplex**
- De apothekersassistent voert haar werk uit volgens standaardwerkwijzen en protocollen en richtlijnen van de organisatie. Ze verricht ook werkzaamheden waarbij verschillende standaardwerkwijzen gecombineerd moeten worden (zoals veiligheid in combinatie met kwaliteit) of **ze maakt gebruik van nieuwe procedures die eigen deskundigheid en vindingrijkheid vereisen.**

Aard van de kennis en vaardigheden:

- vereisen **specialistische (farmaceutische) kennis en vaardigheden.**

Rol:

- Zij vervult bij het bieden van farmaceutische patiëntenzorg een **adviserende, controlerende** en verkopende **rol**.
- Bij het afhandelen van recepten en het bereiden van geneesmiddelen is haar rol uitvoerend, **controle-rend** en **bewakend**.

Verantwoordelijkheid:

- De apothekersassistent is **verantwoordelijk voor haar eigen handelen.**
- Er is sprake van een **grote mate van afbreukrisico**

Zelfstandigheid:

- Zij werkt **zelfstandig**, in teamverband, maar bij twijfel dient zij altijd overleg te zoeken met de apotheker of collega-apothekersassistenten.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Mechatronicus

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X	
	Aard van de kennis en vaardigheden		
Rol			
Verantwoordelijkheid		X	
Zelfstandigheid			

Toelichting

Aard van het werk:

- Voor een deel van het werk gelden standaard werkwijzen, een ander deel van het werk **kan naar eigen inzicht worden uitgevoerd**
- de diversiteit aan apparaten, installaties en producten waaraan wordt gewerkt
- de communicatie met medewerkers van verschillende afdelingen en niveaus; **werken met meerdere mensen binnen het werk met verschillende taken** → *een grote diversiteit aan werkzaamheden, veelal tegelijkertijd met diverse betrokkenen*
- **onverwachte situaties waarvoor een oplossing moet worden gevonden**
- overige complexe factoren: het vereiste inzicht in het ontwerpproces; de omvang van het werkproces; het benodigde procesmatig inzicht; de specifieke veiligheidsomstandigheden van elke situatie; de technische complexiteit van producten; het voorkomen van beschadigingen aan de grote hoeveelheid, vaak zeer kleine onderdelen binnen de producten

Aard van de kennis en vaardigheden:

- **Benodigde specialistische kennis op het gebied van de elektrotechniek/ werktuigbouwkunde/ ICT**

Rol:

- De mechatronicus heeft een uitvoerende en **begeleidende** rol.
- Zowel binnen het eigen bedrijf als op locatie bij de klant **begeleidt hij (minder ervaren) collega's**.
- Hij is in hoge mate besluitvaardig en neemt bij storingen tijdig en vakkundig beslissingen.

Verantwoordelijkheid:

- **De mechatronicus is verantwoordelijk voor zijn eigen werk.**
- **Op locatie houdt de mechatronicus toezicht op ondersteunende machinebouwers. Hij heeft daarbij de eindverantwoordelijkheid.**
- Hij is zich bewust van zijn **medeverantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het uiteindelijk op te leveren product** en dient zijn werkzaamheden met dit besef uit te voeren.
- **Leerbereidheid is van belang om in het vak bij te blijven en voor eventuele doorstroom naar een hoger functieniveau. Hierin toont hij eigen initiatief en stimuleert hij anderen.** → *reflecteert op eigen handelen en handelen van anderen (gericht op ontwikkeling)*
- Afbreukrisico's liggen met name in het verkeerd interpreteren van tekeningen, onnauwkeurig, onzorgvuldig werken en het niet alert zijn op afwijkingen en knelpunten.

Zelfstandigheid:

- Daarnaast voert hij zijn werk **zelfstandig** en zelfverzekerd uit en neemt hierbij initiatieven.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Maritiem officier alle schepen

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk		X
	Aard van de kennis en vaardigheden		X
Rol			X
Verantwoordelijkheid		X?	
Zelfstandigheid		X?	X?

Toelichting

Aard van het werk:

- Een groot deel van de taken van de maritiem officier alle schepen wordt volgens standaardprocedures uitgevoerd en is dan ook routinematig. Het schip is echter een zelfvoorzienend bedrijf. Vandaar dat de maritiem officier alle schepen wordt geacht op een divers gebied in staat te zijn om probleemoplossend te kunnen handelen. Dat betekent dat de maritiem officier alle schepen **flexibel en inventief** moet zijn.

Aard van de kennis en vaardigheden:

- Bij de beroepsuitoefening is het uitgangspunt dat de marof een multifunctioneel inzetbare scheepsofficier is, waarvan de bedrijfstaking **brede kennis en vaardigheden** vereist.
- De wettelijke beroepsvereisten (uit STCW-verdrag) zijn leidend.

Rol:

- De marof maakt deel uit van een team van scheepsofficieren en is belast met werkzaamheden in het kader van het vervoeren van goederen en het daaruit volgend uitvoeren van vooral operationele maar ook **leidinggevende taken** met een soms complex karakter.
- Een grote mate van verantwoordelijkheid voor de veiligheid en milieubescherming van de directe en indirecte omgeving wordt geëist.

Verantwoordelijkheid:

- Afhankelijk van zijn of haar positie aan boord wordt door de maritiem officier alle schepen leiding gegeven aan andere officieren en overige bemanningsleden.
- Deel D (2.3) "Een beginnend beroepsbeoefenaar moet na afsluiting van zijn opleiding **vrijwel direct op het niveau van een volwassen beroepsbeoefenaar kunnen functioneren**" (want zit op een schip) → op gebied van verantwoordelijkheid niveau 5?*

Zelfstandigheid:

Geen informatie

→ *Werkt alleen op schip, dus werkt **zelfstandig** en **zelfsturend**?*

- De kennis en vaardigheden uit de STCW-code zijn leidend. Hierdoor is het niveau van kennis en vaardigheden moeilijk te beoordelen.*

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Dierenartsassistent paraveterinair

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk	X?	X
	Aard van de kennis en vaardigheden		X
Rol			X
Verantwoordelijkheid			X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- De dierenartsassistent paraveterinair heeft een diversiteit aan werkzaamheden.
- Ze moet haar werk naar eigen inzicht uitvoeren.
- Ze heeft te maken met de situatie dat achter elke patiënt een cliënt staat → Niveau 5: diversiteit aan werkzaamheden, veelal tegelijkertijd en met diverse betrokkenen?

Aard van de kennis en vaardigheden:

- De dierenartsassistent paraveterinair heeft specialistische kennis en vaardigheden die nodig zijn in de dierenartsenpraktijk.
- Hoewel de werkzaamheden met name gericht zijn op het verzorgen van zieke dieren, moet er voortdurend kennis van en inzicht in gedrag en verzorging van gezonde dieren zijn. (Red. maar dus ook van zieke dieren).

Rol:

- Zij heeft een organiserende en coördinerende rol

Verantwoordelijkheid:

- De dierenartsassistent paraveterinair is werkzaam onder de verantwoordelijkheid van de dierenarts.
- Zij is verantwoordelijk voor de uitvoering van de eigen werkzaamheden.

Zelfstandigheid:

- Ze werkt zelfstandig.

Mbo-4 en AD niveau AD niveau

Analist pathologie

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk		
	Aard van de kennis en vaardigheden		
Rol			
Verantwoordelijkheid			X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- Hij werkt volgens de aanwezige werkvoorschriften (Standard Operational Procedures) en protocollen voor werken op een pathologie laboratorium.
- Ondanks dat bijna alle analyses in protocollen zijn voorgeschreven, vereist het werk een goed oordeelkundig vermogen op basis van kennis en ervaring en visueel waarnemingsvermogen. Hij kan deze analyses efficiënt, snel en zorgvuldig uitvoeren.

Aard van de kennis en vaardigheden:

- Hij doet veel aan kennisoverdracht, zowel naar collega's en leidinggevenden, als ook naar stagiaires bij hun begeleiding.

Rol:

- Hij signaleert afwijkingen en onderneemt dan zelf actie en bekijkt of hij het probleem kan oplossen.

Verantwoordelijkheid:

- Hierbij kent hij de grens van zijn eigen verantwoordelijkheid en weet hij wanneer er anderen moeten worden ingeschakeld (leidinggevende of patholoog).
- **Afbreukrisico's: Onjuiste beslissingen of keuzes kunnen (grote) immateriële en materiële gevolgen hebben.**
- Hij is verantwoordelijk voor het goed omgaan met veel verschillende chemicaliën, reagentia en apparatuur.
- De analist pathologie overlegt veelvuldig met de leidinggevende van het laboratorium of met de betrokken specialist (klinisch patholoog).

Zelfstandigheid:

- Hij kan **zelfstandig werken**.
- De analist pathologie **voert zelfstandig analyses uit**.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**

Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen

		AD	Mbo-4 én AD
Complexiteit	Aard van het werk		
	Aard van de kennis en vaardigheden		X
Rol			
Verantwoordelijkheid			X
Zelfstandigheid			X

Toelichting

Aard van het werk:

- De commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen verricht op basis van standaardwerkwijzen complexe werkzaamheden
- De medewerker moet in staat zijn kansen op de markt te signaleren en om te zetten naar acties.

Aard van de kennis en vaardigheden:

- Voor het werk zijn **specialistische kennis en vaardigheden** vereist.

Rol:

- De commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen heeft een uitvoerende functie.

Verantwoordelijkheid:

- De commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen is **verantwoordelijk voor zijn eigen werk** en moet inspelen op kansen.
- Het **afbreukrisico is groot**.

Zelfstandigheid:

- De medewerker **werkt zelfstandig binnen de gegeven taakstelling**.

In vergelijking met eerdere versies van dit kwalificatiedossier is de mate van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid verlaagd. De complexiteit van de werkzaamheden van een startende beroepsbeoefenaar is beperkt.

Mbo-4 en AD niveau **AD niveau**